

Bakalářská práce

Kreativní deník jako vzdělávací pomůcka

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Eliška Horynová

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Kreativní deník jako vzdělávací pomůcka

<i>Jméno a příjmení:</i>	Eliška Horynová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000362
<i>Studijní program:</i>	B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl: Vytvoření sborníku aktivit vhodných pro tvorbu do kreativního deníku s dětmi předškolního věku.

Požadavky:

1. Studium odborné literatury
2. Tvorba souboru námětů pro tvorbu do kreativního deníku
3. Ověření v praxi

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

- BEZDĚKOVÁ, Libuše, Markéta KUBECOVÁ, Zuzana KUPCOVÁ a Hana VÁŇOVÁ, 2016. *Rozvíjíme výtvarné dovednosti a fantazii dětí*. Praha: Raabe, Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-274-5.
- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, 2017. *Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-327-8.
- KASLOVÁ, Michaela, 2010. *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-86307-96-1.
- LOTH, Virginie, 2018. *Aktivity pro čtyři ruce: sdílejte s dítětem společný kreativní deník : kreaterapie*. Přeložil Tereza FRAŇKOVÁ. Praha: Svojtka & Co. ISBN 978-80-256-2348-0.
- NÁDVORNÍKOVÁ, Hana, 2014. *Rozvíjíme vnímání a tvořivost dětí: dítě a jeho psychika – poznávací schopnosti a funkce*. Praha: Raabe. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-163-2.
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ, 2015. *Dívej se, tvoř a povídej! : artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0876-1.

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

19. června 2022

Předpokládaný termín odevzdání:

1. května 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. října 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Zuzaně Pechové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích. Děkuji také lesnímu klubu Žežulička, za poskytnutí prostředí pro realizaci praktické práce. Na závěr bych chtěla poděkovat všem blízkým za podporu během studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá různými metodami, které lze využít při práci s kreativními deníky v předškolním vzdělávání. Teoretická část se věnuje kreativitě a způsobům, jak ji jako pedagog rozvíjet. Dále se věnuje různým druhům kreativních deníků a metod jejich vedení. Praktická část přináší především metodiku vedení osobních kreativních deníků, poznatky, postřehy a obecná doporučení vycházejících z praxe. Zabývá se také předtištěnými kreativními deníky a metodikou Dr. Claire Warden zvanou Floorbook.

Klíčová slova: kreativní deník, kreativita, tvořivost, kreativní myšlení, předtištěné kreativní deníky, Floorbook

Annotation

The bachelor thesis deals with different methods that can be used when working with creative journals in preschool education. The theoretical part deals with creativity and ways how to develop it as an educator. It also discusses different types of creative journals and methods of keeping them. The practical part mainly presents methods of keeping personal creative diaries, findings, insights and general recommendations based on practice. It also deals with pre-printed creative journals and Dr. Claire Warden's methodology called Floorbook.

Keywords: creative journal, creativity, creative thinking, pre-printed creative journals, Floorbook

Obsah

Úvod.....	12
I. Teoretická část.....	13
1 Vymezení pojmů.....	14
1.1 Kreativita a kreativní myšlení.....	14
1.1.1 Mýlné představy o kreativitě.....	15
1.2 Kreativní deník.....	16
1.3 Vzdělávací pomůcka.....	17
2. Pracovní listy v předškolním vzdělávání.....	17
2.1 Pracovní list.....	17
2.2 Problematika práce s pracovními listy.....	18
3. Druhy deníků.....	19
3.1 Osobní deník.....	20
3.2 Skicák.....	20
3.3 Bullet journal.....	20
3.4 Tvořivý deník pro děti.....	21
3.4.1 Metodika tvořivého deníku pro děti.....	21
3.5 Předtištěné kreativní deníky.....	23
3.5.1 Keri Smith – Destrukční deník aj.....	23
3.5.2 Táňa Martincová – Čmáropis.....	24
3.5.3 Virginie Loth –Aktivity pro čtyři ruce.....	24
3.5.4 Lorna Scobie – série knih 365 Days of Art.....	25
3.5.5 Susan Striker – Anti-Coloring book.....	26
3.6 Floorbook.....	27
3.6.1 Výhody a přínosy vedení Floorbooku.....	29
3.6.2 Étos.....	31
4. Komunikace.....	31
4.1 Naslouchání a pozorování.....	33
4.2 Otevřené otázky.....	33
5. Tvořivá hra.....	36
6. Role učitele.....	37
II. Praktická část.....	39
7. Cíl.....	40
8. Charakteristika prostředí.....	40
9. Osobní kreativní deník.....	41
9.1 Výroba osobních kreativních deníků.....	41
9.2 Různorodost stránek deníku.....	42
9.3 Poznatky z praxe.....	46
9.4 Zásady učitele při práci s osobními kreativními deníky.....	50
9.5 Problémy při realizaci, nedostatky.....	53
9.6 Hodnocení práce s osobními kreativními deníky.....	55
10. Předtištěné kreativní deníky.....	56
10.1 Postřehy k předtištěným kreativním deníkům.....	56
10.2 Wreck This Journal.....	57
10.3 Imaginární svět.....	57
10.4 Hodnocení práce s předtištěnými kreativními deníky.....	58

11. Floorbook.....	59
11.1 Floorbook v praxi.....	59
Závěr.....	66
Použité zdroje.....	67
Tištěné.....	67
Elektronické.....	68
Zdroje obrázků.....	70
Zdroje tabulek.....	70

Seznam obrázků

Obrázek 1: Bullet Journal.....	21
Obrázek 2: Tvořivý deník – příklad úkolu a jeho řešení.....	22
Obrázek 3: Destrukční deník.....	23
Obrázek 4: Čmáropis.....	24
Obrázek 5: Aktivity pro čtyři ruce.....	25
Obrázek 6: 365 Days of Art.....	26
Obrázek 7: Anti-Coloring Book.....	26
Obrázek 8: Floorbook.....	27
Obrázek 9: Myšlenková mapa na téma voda.....	29
Obrázek 10: Vázání a zdobení osobních kreativních deníků.....	42
Obrázek 11: Ozdobené desky osobních kreativních deníků.....	43
Obrázek 12: Malba vodovými barvami.....	44
Obrázek 13: Malba temperovými barvami.....	44
Obrázek 14: Koláž.....	44
Obrázek 15: Přišívání.....	44
Obrázek 16: Malba křídou.....	45
Obrázek 17: Kresba.....	45
Obrázek 18: "Maminko, sem tě vezmu naším obytnákem na dovolenou.".....	45
Obrázek 19: "Já půjdu tady tudy k řece záhuby!".....	45
Obrázek 20: Děti si do svých deníků vlepují nejrůznější věci, obrázky nebo své výrobky.....	47
Obrázek 21: Stránky se k sobě přilepí, když okolo vlepených obrázků zůstane lepidlo. Co dělat jinak, aby se to příště nestalo?.....	47
Obrázek 22: Vkládání obrázků do vazby deníku.....	48
Obrázek 23: "Hele, drží to!" (fascinace tím, co dokáže disperzní lepidlo).....	48
Obrázek 24: Doplnění stránky deníku po necelém měsíci.....	49
Obrázek 25: Princezna tříleté dívky. Přála si, aby měla šaty s balonovými rukávy a páskem.....	49
Obrázek 26: Některé děti kreslí tři krále, protože jejich průvodce si je kreslil do svého deníku.....	53
Obrázek 27: Tři králové v podání dětí.....	53
Obrázek 28: Tvoření do deníků při pobytu venku.....	54
Obrázek 29: Úkoly z knihy Wreck This Journal a jejich zpracování dětmi předškolního věku.....	57
Obrázek 30: Naše ulice Domečkov.....	58
Obrázek 31: Výjev z přírody v našem světě: "Chlupatý kámen chrání a zahřívá vejce, ze kterého se vylíhne kůzlátko a postará se o něj jeho matka příroda.".....	58
Obrázek 32: "Lesní školka pro veliké děti".....	58
Obrázek 33: Plakát s myšlenkovou mapou na téma Slunce.....	60
Obrázek 34: Desky Floorbooku.....	61
Obrázek 35: Autoři našeho Floorbooku.....	61
Obrázek 36: Diskuze na téma cestování. Chlapec má v ruce povídací kaštanek a hovoří o dopravních prostředcích. Průvodce jeho poznámky k tématu zapisuje. Ostatní dívky poslouchají, kreslí a tvoří na téma cestování z papíru. Druhý chlapec jezdí vláčkem po lavici.....	62

Obrázek 37: Záznamy z diskuze na téma cestování.....	63
Obrázek 38: Mapování okolí lesního klubu.....	64
Obrázek 39: Značení cesty šipkami.....	64
Obrázek 40: Po stopách koně.....	64
Obrázek 41: Zkoumání rozdílu mezi dalekohledem a lupou. Dívka kreslí, co viděla dalekohledem.....	64

Seznam tabulek

Tabulka 1: Flemington, Hewins a Villiers (2011, s. 5–11), Porovnání pracovních listů a prázdných papírů v praxi.....	18
Tabulka 2: (Jančaříková, Jančařík a Novotná, 2012, s. 38), Porovnání otevřených a uzavřených otázek.....	35

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem hledala dlouhou dobu, nakonec mě k nápadu věnovat se kreativním deníkům inspiroval sešit ze třetí třídy waldorfské komunitní školy, který byl z epochy o stavbě domu. Děti ve waldorfských školách nemají učebnice a namísto toho si samy tvoří epochové sešity ke každému tématu zvlášť, od slepení nebo sešití stránek přes psaní textů až po ilustrace. Prohlížení tohoto sešitu ve mně vyvolalo mnoho vzpomínek na to, kdy jsem si ve druhé třídě tvořila sešit o nalezených broucích, kdy jsem si vedla osobní deničky a na období střední školy, na které jsem nosila skicák neustále u sebe, abych do něj mohla zaznamenávat nápady, inspiraci nebo jen tak čmárat. Uvědomila jsem si, že mi zaznamenávání různých věcí do deníků chybí a začala jsem přemýšlet, zda bych mohla práci s deníky v různých podobách předávat i dětem v lesním klubu. Napadlo mě, že zejména pro lesní mateřské školy a kluby je deník velice praktickým prostorem pro tvorbu, protože jej můžete nosit všude s sebou a vše zůstává pohromadě na jednom místě.

Navrhla jsem koncept výroby osobních kreativních deníků prostřednictvím upcyklace neboli znovuvyužitím odpadních materiálů. Deníky jsou jednoduchou vazbou svázaný převážně z různých letáků, katalogů, krabic, map, starých kreseb a maleb, balících papírů a dalších materiálů, které by jinak skončily v odpadu. Výrobu těchto deníků a jejich užívání jsem se rozhodla realizovat v lesním klubu Žezulička, kterém působím jako průvodce.

Bakalářská práce se dělí na dvě části – na teoretickou a praktickou. V teoretické části se budu zabývat především deníky, tomu jaké mohou mít formy, co může být jejich obsahem a jakými metodami je možné s deníky pracovat. Zaměřím se také na to, jaké předtištěné kreativní deníky nabízí trh a komu a k čemu jsou tyto deníky určené. Dále se budu zabývat problematikou rozvoje kreativity. V praktické části se budu věnovat svému konceptu osobních kreativních deníků, realizovanému v lesním klubu Žezulička. V praxi s dětmi vyzkouším také některé předtištěné deníky a metodiku podle Dr. Claire Warden, která se zaměřuje na vedení třídního deníku zvaného Floorbook.

I. Teoretická část

Teoretická část se zabývá především způsoby pojetí kreativních deníků a problematikou rozvoje kreativity. Rozsah práce neumožňuje zaměřit se na další témata s prací spjatá, jako například návaznost na RVP PV, vývojová specifika předškolního dítěte nebo koncept lesní a přírodní pedagogiky.

1 Vymezení pojmů

1.1 Kreativita a kreativní myšlení

Kreativita je schopnost vytvářet nebo rozvíjet originální práci, teorie, techniky nebo myšlenky. Kreativní jedinci se obvykle projevují svou originalitou, představivostí a expresivitou. (APA Dictionary of Psychology)

Kreativní myšlení je mentální proces vedoucí k novým vynálezům, řešením nebo syntézám v jakékoliv oblasti. Kreativní řešení může využívat již existující prvky (např. objekty, nápady), ale vytváří mezi nimi nový vztah. Produkty kreativního myšlení zahrnují například nové stroje, sociální myšlenky, vědecké teorie a umělecká díla. (APA Dictionary of Psychology)

Hezkým příkladem může být například esej Alexandera Calandra (1964, s. 56) o tvořivě smýšlejícím studentovi, který měl říci, jak by změřil výšku budovy za pomoci barometru. Student odvětil, že by barometr vynesl na střechu budovy, uvázal jej na dlouhé lano a spustil na úroveň ulice. Na laně by udělal značku a změřil délku od značky k barometru. Možností, jak změřit výšku budovy pomocí barometru je mnoho, jen využíváme barometr nezvyklým způsobem.

Jedná se o schopnost vytvářet nové, neobvyklé a originální způsoby řešení. Míra tvořivosti není neměnná, tvořivost lze trénovat a rozvíjet cílenými úkoly (Fichnová, Szobiová 2007, s. 5).

Kreativita/tvořivost se projevuje v různých aspektech života a není předně spojena s materiální tvorbou. Je založena na hře, na svobodě projevu, nadšeném obdivu a na průběhu, aniž bychom lpěli na výsledku (Loth 2018, s. 7).

1.1.1 Mylné představy o kreativitě

Podle Mitchela Resnicka (2017, s. 17–20) ne každý v dnešní době souhlasí s tím, že by kreativní myšlení a tvořivost byly pro společnost hodnotné a užitečné. Být kreativní však znamená být člověkem, jde o objevování originálních nápadů, které mají nějaký smysl nebo hodnotu. Schopnost člověka být tvůrčí má velký podíl na vývoji lidstva od objevu kola až po technologie tak, jak je známe dnes. Problémem však je, že ve společnosti neexistuje shodná představa o tom, co znamená „být kreativní/tvořivý“. Mitchel Resnick a Ken Robinson se zajímali o názory lidí, z jakého důvodu nepovažují kreativitu a tvořivé myšlení za podstatné a díky tomu zjistili, jaké mylné představy nejčastěji tento názor způsobují:

1. Kreativita se týká pouze uměleckého vyjadřování.

Lidé obdivují kreativitu malířů, sochařů a básníků, aniž by si uvědomovali, že jiní lidé jsou také kreativní. Příkladem mohou být vědci, kteří prokazují svou kreativitu při vývoji nových teorií a technologií, lékaři při diagnostikování nemocí, sociální pracovníci při navrhování strategií pro řešení problémů v rodinách. Jde o kreativní myšlení a zároveň o jejich zkušenosti a dovednosti v daném oboru.

2. Jen malá část populace je kreativní.

Někteří lidé si kreativitu spojují pouze s lidmi, kteří vytvořili nebo objevili zcela nové vynálezy, objevy nebo umělecká díla. Domnívají se, že kreativní jsou pouze ti, kteří jsou nositeli Nobelových cen nebo jejichž díla se vystavují ve světoznámých muzeích. Tento typ kreativity někteří výzkumníci označují jako *Kreativitu s velkým K*. Pro nás je však důležitá i *kreativita s malým k*, která se objevuje v našem každodenním životě. Nezáleží na tom, zda naše nápady před námi již někdo vymyslel, pokud je pro nás tento nápad nový a užitečný.

3. Kreativita přichází v podobě Aha momentu.

Oblíbené příběhy o kreativitě se často spojují s Aha momentem. Archimédes, který ve vaně křičel „Heuréka!“, když si uvědomil, jakým způsobem dokáže vypočítat objem nepravidelných těles. Isaac Newton přišel na matematický popis gravitačního zákona v momentě, kdy ho do hlavy uhodilo jablko z jabloně, pod kterou seděl. Tyto Aha momenty, jsou-li vůbec reálné, představují jen malou část tvůrčího procesu. Většina vědců vynálezců a umělců potvrzuje, že kreativita je dlouhodobý proces, který vyrůstá tvrdou prací, bádáním, experimentováním, systematickým zkoumáním, tvořením, hraním, sdílením a přemýšlením.

4. Kreativitu se nelze naučit.

Děti přicházejí na svět plné zvědavosti, chtějí se dotýkat, komunikovat, zkoumat a rozumět. Postupem času touží po sebevyjádření, ať skrze jazyk, zpěv, kresbu, prostorovou tvorbu nebo tanec. Někteří lidé si myslí, že kreativitu dítěte podpoříme nejvíce tím, že jí necháme volný průběh, že ji není třeba podporovat, protože ji dítě rozvíjí svou přirozenou zvědavostí. Tento přístup je pro kreativitu dětí výrazně lepší než vyžadování šablonovité tvorby, která s kreativitou dítěte vůbec nepočítá. Kreativitu se nedá naučit prostřednictvím souboru pravidel a návodů, kreativitu je nutné živit. Všechny děti se rodí se schopností být kreativní, to však neznamená, že vždy dovedou svou kreativitu rozvíjet samy od sebe. Kreativitu je třeba brát jako organický proces, musíme ji v dětech pěstovat a podporovat.

1.2 Kreativní deník

Kreativní deníky mají mnoho způsobů pojetí a každému vyhovuje jiný způsob zaznamenávání nápadů a myšlenek. Každý jedinec využívá své tvořivosti jiným způsobem, a proto kdyby každý vedl svůj kreativní deník, obsah a vzhled by se lišil.

Kreativní deník představuje jednu ze základních metod, která pomáhá nejen kreativnímu, ale také reflektivnímu myšlení, je užitečná pro psychohygienu a podporu tvořivosti (Černý 2017).

Podle Capacchione (2003, s.17) rozvíjíme vedením tvořivého deníku kresebné, komunikační a jiné vyjadřovací schopnosti, které vedou k vlastnímu sebepochopení. Forma tvořivého deníku napomáhá k podpoře sebeúcty, obrazotvornosti, tvořivosti, soustředěnosti a chápavosti. Tvořivý deník je bezpečné místo, kde můžeme tvořit bez obav vyjádřit se. Jediným kritikem obsahu tvořivého deníku je sám autor, který se musí vypořádat s vlastními negativními pocity nejistoty, méněcennosti, rozpačitosti a dalších. Tyto pocity nejsou pro děti předškolního věku z hlediska jejich vývoje příliš časté.

1.3 Vzdělávací pomůcka

„Předměty a jevy sloužící k dosažení vytyčených cílů. Prostředky v širokém smyslu zahrnují vše, co vede ke splnění výchovně vzdělávacích cílů. Zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu (Maňák, Švec 2003).“

Kreativní deník může být chápán různými způsoby, neexistuje jeho jedno jediné správné pojetí. O druzích deníku pojednává stejnojmenná kapitola (3. Druhy deníků).

2. Pracovní listy v předškolním vzdělávání

Důvodem zařazení kapitoly týkající se problematiky užívání pracovních listů v předškolním vzdělávání je blízkost k práci s prázdnými deníky. Část praktické části se věnuje i předtištěným deníkům, které mají otevřené úkoly a neočekávají žádný konkrétní výsledek. Pracovní listy mají ve vzdělávání své místo, nemyslím si však, že by se hodily do kreativních deníků, především kvůli tomu, že se zaměřují na výsledek nikoliv na proces.

2.1 Pracovní list

Pracovní list je papír s předtištěným zadáním, který by měl pomáhat učitelům k motivaci dětí a k organizaci probírané látky. Dětem by měl pracovní list sloužit k pochopení, procvičování a k upevnění probírané látky. Může mít různé formy a funkce, jako například omalovánka, vystřihovánka, předtištěný text, diagnostický list, návody a technologické postupy (Maněnová, 2014).

2.2 Problematika práce s pracovními listy

Podle autorek Flemington, Hewins a Villiers (2011, s. 5–11) knihy *Journey to Literacy: No Worksheets Required* jsou dnešní trendy pracovních listů v rozporu s úkoly učitelů mateřských škol, mezi které řadí především: poskytovat dětem příjemné prostředí, kde jsou respektovány jejich individuální odlišnosti, úroveň jejich vývoje i jejich aktuální vývojové potřeby. Prostor a učitelé mateřské školy by měli vhodným způsobem podněcovat děti k učení. Zadávání pracovních listů a učitelem řízené činnosti působí na vzdělávání dětí jiným způsobem než učení skrze hru.

Pracovní listy, ať už komerční či vytvořené učitelem často obsahují nadbytečné množství obrázků a doprovodných textů. Úkolem dítěte při práci s pracovním listem většinou je, aby něco spojilo, zakroužkovalo, obtáhlo nebo doplnilo. Při práci s pracovními listy se tedy očekává stejný výsledek od každého, chybí zde vlastní tvořivá činnost dítěte. Předložíme-li dětem prázdné papíry se zadáním k řešení určitého problému, umožníme jim tak vytvořit si vlastní „pracovní list“ v rámci možností a schopností každého z nich.

Porovnání výsledků zkoumání rozdílu mezi používáním pracovních listů a prázdných papírů v praxi:

Tabulka 1: Flemington, Hewins a Villiers (2011, s. 5–11), Porovnání pracovních listů a prázdných papírů v praxi

Pracovní list	Prázdný papír
Neumožňuje vždy dostatek podnětů k případné diagnostice (mimo pracovní listy určené k diagnostice). Většinou se dozvíme pouze, zda dítě rozumí zadanému úkolu.	Při zpracování úkolu děti vytvoří více materiálu, který je možné diagnostikovat z vícero směrů.
Soustředí se pouze na jednu dovednost.	Zaměřuje se na užívání vícero schopností a dovedností.
Práce řízená učitelem. Děti vyplní pracovní list vytvořený učitelem.	Práce je řízena dětmi, mají možnost dělat rozhodnutí a hledat různá řešení problémů.
Většinu práce zastane učitel, musí přemýšlet a vyřešit problém. Dítě je v tomto ohledu pasivní.	Dítě musí přemýšlet, je zapojeno do řešení problému, aktivně se zapojuje do procesu učení.

Každý dostane stejný pracovní list a očekává se, že jej všichni vyplní stejně. Špatně vyplněný list je chybný. Pro někoho může být úroveň pracovního listu příliš těžká nebo naopak lehká, od toho se odvíjí výsledky.	Práce je diferenciována, takže každý může pracovat na své vlastní úrovni, proto je vhodný pro všechny. Očekává se různorodost způsobu řešení.
Vhodný jen pro jednu vývojovou úroveň.	Vhodný pro vícero úrovní, protože je možné řešit jej pomocí různých schopností.
Často vyžaduje pouze jednu správnou odpověď. Poskytuje málo podnětů ke konverzaci.	Vybízí k více odpovědím a ke konverzaci, jak mezi dítětem a učitelem, tak také mezi dětmi.
Nepřipouští žádné vlastnictví.	Jde o vlastnictví dítěte protože jde o jeho vlastní tvorbu.
Má uzavřený konec.	Má otevřený konec.
Děti pracují samostatně.	Děti mohou kooperovat.
Často vyžaduje čtení instrukcí od dospělého. Pokyny mohou být nejasné, potřebují vysvětlení nebo instrukce.	Vyžaduje méně pomoci od dospělého.
Není možné jej rozvíjet. Po dokončení je pouze možné otočit jej a tvořit něco na zadní prázdnou stranu.	Lze v něm pokračovat a rozvíjet jej.
Jeho dokončení není časově náročné.	Vyžaduje větší míru soustředění a pozornosti. Dítě potřebuje individuální množství času k dokončení (může na něm pracovat i několik dní).

Podle Dr. J. Jacobse (2018) potřebují děti předškolního věku k učení konkrétní příklady na reálných, hmatatelných předmětech. Pracovní listy jsou abstraktní, proto je pro děti těžké jim porozumět.

3. Druhy deníků

Druhů, konceptů a metodik vedení deníků a jiných sešitů existuje velká škála, vybrala jsem proto jen ty, které nejsou vázány pouze na písemnou formu a je možné je zpracovávat i formou vizuální a prožitkovou. Na trhu (především zahraničním) je možné nalézt velké množství deníků a sešitů určených k rozvoji tvořivosti a kreativity, téměř všechny jsou však určeny dětem školního věku nebo dospívajícím a dospělým.

3.1 Osobní deník

Obsahem osobního deníku bývají skutečné záznamy zážitků, prožitků a vzpomínek jeho autora. Z pravidla má soukromý charakter, což zajišťují maximální míru autentičnosti, upřímnosti a otevřenosti. Jeho vznik vychází z osobní potřeby autora. Není určen k publikování, proto se jeho autor nemusí obávat nad výsledkem jeho obsahu, jde spíše o proces tvorby deníku a o pravidelnost záznamů. (Bočková 1990)

3.2 Skicák

Skicák je prázdný blok nebo sešit, který je využíván především umělci pro jejich kresby či malby. Záznamy náčrtů a nápadů jsou součástí tvůrčího procesu umělců, mohou být později rozvíjeny a převedeny do finálního díla. Úroveň tvorby do skicáku se liší podle potřeb autora, některým slouží k jednoduchým kresbám a poznámkám, jiní do něj vytváří propracovaná díla. Kresbou či malbou do skicáku autoři vyjadřují své myšlenky a nápady, které rozvíjí jejich uměleckou praxi. Nejsou finálním dílem, ale jsou otevřeny neobvyklým a novým myšlenkám. (Ryan 2009)

Na trhu je velký výběr skicáků, liší se formátem, barvou a gramáží listů nebo určením pro konkrétní výtvarnou techniku. Mnoho tvůrců si skicáky vytváří samo podle vlastních potřeb.

3.3 Bullet journal

Název Bullet Journal je odvozen od anglického slova „bullets“ neboli odrážky. Koncept způsobu vedení si poznámek vytvořil americký grafický a produktový designér a spisovatel Ryder Carroll. V jeho raném věku mu byly diagnostikovány poruchy učení, které jej přiměly k hledání si vlastního alternativního způsobu vedení si poznámek a učení se. V průběhu mnoha let se mu podařilo vytvořit vlastní metodologii organizace zapisování úkolů, seznamů, událostí a poznámek, o které pojednává ve své knize Metoda Bullet Journal. (Carroll, 2019)

Obrázek 1: *Bullet Journal*

Mnoho tvůrců převzalo tyto zásady vedení záznamů a poznámek, jejich deníky často připomínají spíše umělecké dílo než diář. Text doplňují kresbami, malbami, kolážemi apod. Někteří upřednostňují digitální podobu deníku, jiní zůstávají u klasických papírových deníků.

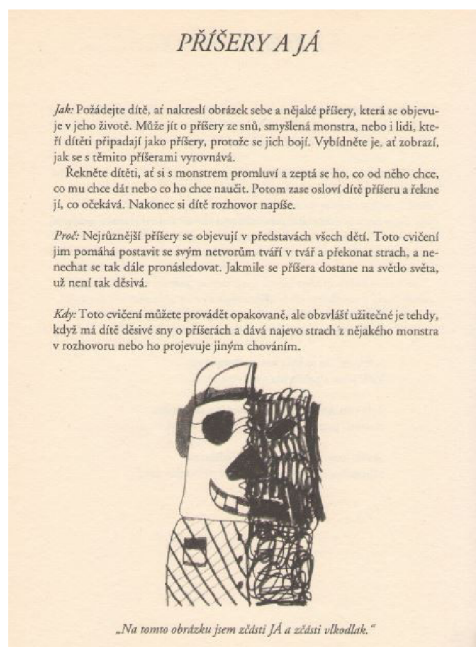
3.4 Tvořivý deník pro děti

Autorkou metody Tvořivého deníku je Lucia Capacchione, která vystudovala psychologii, a uměleckou terapii. Vede psychoterapeutická individuální, rodinná i skupinová sezení a je odbornou konzultantkou a přednášející v oboru obchodu a školství. Na své metodice Tvořivého deníku pro děti, který zformulovala do své stejnojmenné knihy, pracovala více jak dvacet pět let. Metoda Tvořivého deníku je proto ověřenou technikou, vhodnou pro děti od předškolního věku, až po studenty druhého stupně ZŠ. Metodika je určena nejen rodičům a učitelům, ale také odborníkům v oblasti lékařství, psychoterapie a speciální pedagogiky. (Capacchione 2003)

3.4.1 Metodika tvořivého deníku pro děti

Metodika tvořivého deníku je zaměřena především na to, aby ukázala učitelům, rodičům terapeutům a dalším, jak tvořivý deník vést. Práce do deníku kombinuje výtvarné činnosti a sloh, jejichž plnění by mělo děti vést k sebepoznání, pochopení a vyjádření vlastních myšlenek a pocitů, přemýšlení nad lidmi, okolním světem, příběhy a vlastními sny. Lucia Capacchione v knize Tvořivý deník pro děti uvádí řadu námětů na práci do

deníku, které jsou uspořádány podle obtížnosti z hlediska blízkosti prožitku. Dětem se snadněji uchopuje téma, které se týká jejich skutečných prožitků, náročnější jsou témata, se kterými děti nemají žádnou zkušenost.

Obrázek 2: Tvořivý deník – příklad úkolu a jeho řešení

Hlavními principy tvořivého deníku jsou:

- Tvořivý deník je soukromým místem, děti bychom neměli nutit ke sdílení jejich deníku s námi nebo se spolužáky. Děti by měly vědět, že deník tvoří samy pro sebe a je na jejich rozhodnutí, zda se o obsah svého deníku podělí či nikoliv.
- Jednotlivá cvičení jsou pro děti pouze návrhy a doporučení, mohou je pozměnit nebo improvizovat.
- Obsah deníku by neměl být hlavním předmětem hodnocení. Žáci by však měli být vedeni k produktivní práci během času k tomu určenému. Učitel může žáky vést k sebehodnocení vlastní práce, čímž podpoří jejich osobní zodpovědnost.

3.5 Předtištěné kreativní deníky

Kapitola o předtištěných kreativních denících představuje můj osobní výběr podle obsahu deníků a jejich úspěšnosti na trhu. Tvorba mnou zvolených autorů by se od sebe měla lišit způsobem rozvíjení tvořivosti. Existuje mnoho dalších deníků, některé jsou inspirované zde zmíněnými deníky, jiné se kreativními sešity nazývají, ale jejich náplní je vlepování samolepek a vybarvování omalovánek, což se do mého pojetí kreativních deníků nehodí.

Předtištěné kreativní deníky a sešity jsou především pro ty, kteří si chtějí vést kreativní deník a rozvíjet svou tvořivost, ale zároveň nemají dostatek motivace nebo nápadů, k tomu jak jej vést sami. Dalším společným prvkem těchto deníků je, že nemají žádná pravidla a jejich tvorbou se neočekává žádný konkrétní výsledek, naopak mají podporovat a přimět jejich tvůrce k tomu, aby začali objevovat, experimentovat a neměli strach dělat chyby.

3.5.1 Keri Smith – Destrukční deník aj.

Mezi světové bestsellery patří deníky od kanadské konceptuální umělkyně Keri Smith. Mezi její nejznámější knihy patří *Wreck this journal* (Smith, 2013), v překladu *Destrukční deník*. Autorka vydala celkem čtrnáct kreativních deníků. Deníky jsou zaměřené na rozvíjení kreativity na hledání nových úhlů pohledu na svět.

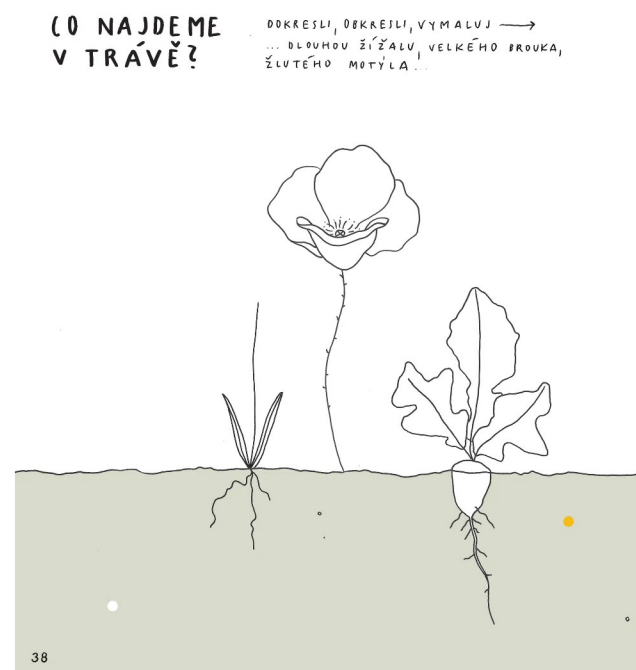

Obrázek 3: *Destrukční deník*

Další kniha, která by se mohla pro práci s předškolními dětmi využít se jmenuje Imaginární svět (Smith, 2019). Její vlastník si v ní vytváří svůj vlastní a jedinečný svět, a to do nejmenších detailů. Nalezneme zde například stránky pro navržení vlastní krajiny, podnebí, města, ale i jídla, svátků, měny apod. Zároveň zde nalezneme ale i stránky, které mají k dětskému světu daleko a je nutné je změnit, nebo formulovat tak, aby jim děti porozuměly.

3.5.2 Táňa Martincová – Čmáropis

Čmáropis (Martincová, 2021) je tištěný kreativní sešit určený pro děti od 3 do 6 let. Ilustrovala jej česká umělkyně Táňa Martincová a vydává jej ve spolupráci s vydavatelstvím Pipasik. V sešitě se nacházejí úlohy inspirované principy montessori, ve kterých si děti procvičují jemnou motoriku, základní barvy, geometrické tvary a počítání, ale zároveň zde mají dostatek prostoru pro vlastní dotváření. Při vyplňování sešitu děti poznávají nejen své tělo, ale také okolní svět.

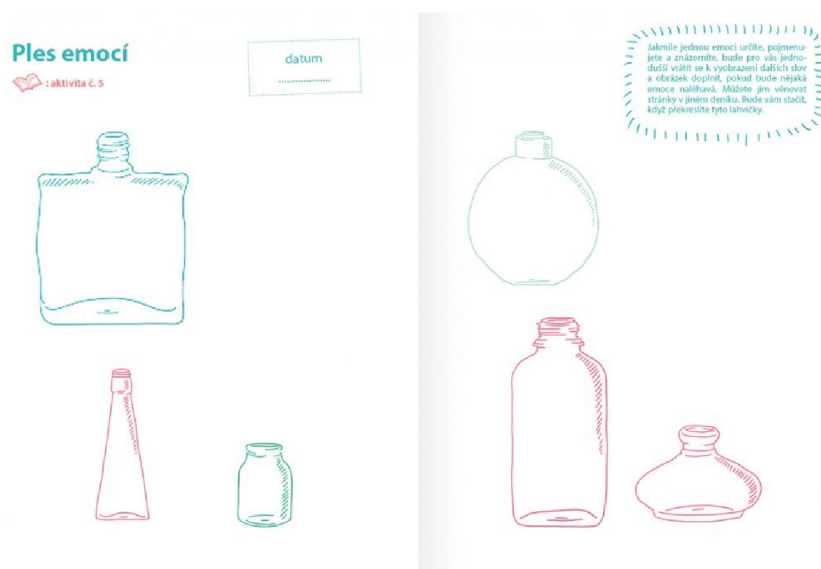

Obrázek 4: Čmáropis

3.5.3 Virginie Loth –Aktivity pro čtyři ruce

Autorkou knihy je francouzská přírodní lékařka, arteterapeutka a dula Virginie Loth. Kniha Aktivity pro čtyři ruce (Loth, 2018) má originální vazbu v podobě "dvojknihy", první část knihy je věnována metodice a popisu aktivit, pro které je určena. Druhá část

má podobu kreativního deníku. V knize se nachází aktivity zaměřené na společnou tvorbu rodiče s dítětem, které podporují společnou komunikaci a sdílení. Rozvíjejí víru v sebe sama, kreativitu a jsou vhodné ke společné relaxaci, k vnímání přítomného okamžiku a svého vlastního já. Aktivity jsou různorodé, ale zároveň snadno dostupné, týkají se kresby, malby, modelování, stříhání, lepení, psaní a smyslového vnímání.

Obrázek 5: Aktivita pro čtyři ruce

V knize Virginie Loth (2018, s. 9) uvádí, proč používat pro tvoření deník místo samotných listů: „Deník představuje fyzický prostor, kde je možné se společně potkat a podpořit sdílení mezi rodičem a dítětem při kreativním tvoření. Nabízí vám příjemné místo, kam si můžete zajít odpočinout, kde si uděláte pauzu během přeplněného dne. Pravidelnost vám v praxi umožní zapomenout se, povolit od očekávání nějakého výsledku a navrátit se ke hře. Díky tomu, že zvolníte, vaše kreativita okusí svobodu a vy budete tento přítomný okamžik prožívat naplno.“

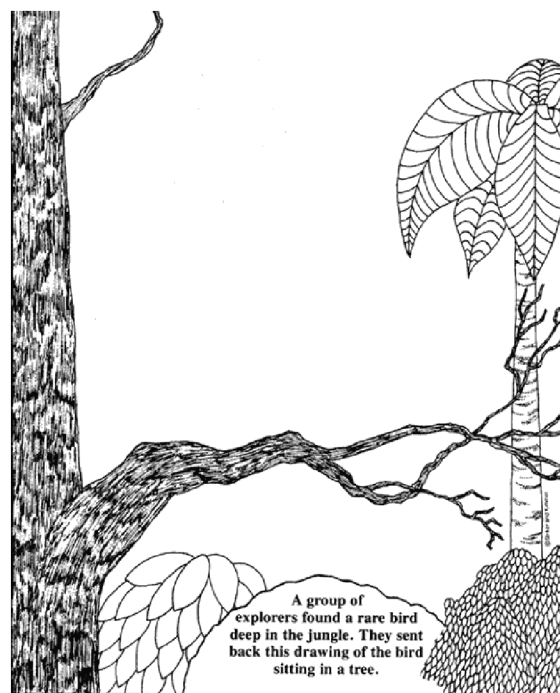
3.5.4 Lorna Scobie – série knih 365 Days of Art

Lorna Scobie je britská grafická designérka, spisovatelka a ilustrátorka především knížek pro děti. Je autorkou série knih 365 Days of Art (Scobie, 2017), ve kterých se podle svých pozitivních zkušeností se zvykem každodenní umělecké tvorby, snaží motivovat a inspirovat čtenáře k pravidelnému tvoření. Lorna Scobie věří, že každý člověk má předpoklady k umělecké tvorbě, jen je třeba je rozvíjet. V knihách 365 Days

of Art najdeme úkol na každý den, ty jsou v průběhu celého roku seřazeny podle náročnosti. První úkoly jsou zaměřené na uvolnění ruky a rozvoj základních kreslířských a malířských technik. Nalezneme zde například kreslení tvarů a čar nebo míchání barev, později jsou v knize úkoly týkající se stínování, kaligrafie nebo ilustrace.

Obrázek 6: 365 Days of Art

Obrázek 7: Anti-Coloring Book

3.5.5 Susan Striker – Anti-Coloring book

Autorka Susan Strike je americkou spisovatelkou několika oceněných knih, učitelkou a lektorkou výtvarné výchovy. Její nejprodávanější sérií knih jsou tak zvané Anti-Coloring books (Strike, 2001), tedy knihy, které se snaží být opakem klasických omalovánek. Knihy Susan Strike v dětech na rozdíl od omalovánek podněcují kreativitu, kritické myšlení a hledání řešení problému. Doporučený věk pro tvorbu do všech knih ze série Anti-Coloring books je minimálně šest let. Jednotlivé úkoly jsou vytvořeny na principu nedokončeného obrázku, úkolem dětí je daný obrázek dokreslit, domalovat nebo dotvořit podle svých představ.

3.6 Floorbook

Jedná se o metodiku, která se začala rozvíjet v devadesátých letech ve Skotsku. Vytvořila ji Dr. Claire Warden – lektorka přírodní pedagogiky a průvodkyně v lesní mateřské škole. Metodiku zpracovala do své knihy *Talking and Thinking Floorbooks* (Warden, 2015).

Floorbook může být využíván k plánování, hodnocení, vedení dokumentace či nás může inspirovat pro další rozvoj dětí i nás jako učitelů. Nacházíme v něm prostor pro přemýšlení, konzultování, naslouchání a kreativní tvoření.

Obrázek 8: Floorbook

Floorbook nebo-li "kniha na zemi" je sešit velkého formátu (alespoň A3), s listy o vyšší gramáži. Kniha je společná pro celou třídu a pracuje se s ní na zemi v kruhu, takže do knihy všichni dobře vidí a mohou do ní v průběhu činnosti kreslit a psát. Děti si společně navrhnu a vytvoří desky sešitu, na první stránku je možné přidat například fotografie dětí s jejich podpisem, stanou se tak spoluautory od samého začátku. Floorbook by se mohl přirovnat k jakési třídní kronice, jsou v něm kresby dětí, popisky, vlepané různé materiály a fotografie dětí při činnostech. Jeden Floorbook může sloužit celý rok nebo jen na kratší období jednoho vzdělávacího tématu.

Hlavním původním záměrem Floorbooku bylo rozvíjet řeč dětí, jednak těch, které neměly v rodině dostatek podnětů, ale také dětí z cizojazyčných rodin. Počátkem práce Claire Warden bylo zapisování procesu práce a her dětí, tak jak jej popsaly samy děti. To že dítě popsalou svou aktuální činnost vedlo k vyššímu uvědomění dítěte toho co, jak

nebo proč dělalo, ale zároveň i porozumění ze strany učitele. Aby se děti dokázaly zamyslet nad tím, co dělají a uměly tuto informaci zformulovat do slov, je nutné, aby učitel uměl pokládat vhodně formulované otázky (viz kapitola – 4.2 Otevřené otázky).

Neoddělitelnou částí práce s Floorbooky jsou tak zvané Talking Tubs, jde o krabici s 3D a 2D předměty pojícími se k rozebíranému tématu. Tuto krabici připravuje učitel, nejčastěji k zahájení nového tématu. Vybrané předměty, obrázky, fotografie a texty by měly být s tématem nějakým způsobem spjaté a měly by v dětech vyvolávat otázky nebo je "vyprovokovat" ke komunikaci a diskuzi. Krabici otevírají děti společně s učitelem během ranního kruhu nebo jiné společné činnosti. Děti si vybírají věci z krabice, učitele zajímá, co děti o dané věci ví a jakým způsobem souvisí s tématem nebo naopak mohou děti podle obrázků a předmětů hádat, jaké je hlavní téma. Poznámky a nápady dětí učitel zapisuje do Floorbooku nebo je může psát na lístečky a později je do Floorbooku vlepí. Důležité jsou také otázky dětí k předmětům a tématu, na tyto otázky můžeme v průběhu probíraného tématu v rámci různých činností a her hledat společně odpovědi nebo řešení. Z předmětů, obrázků a fotografií může učitel spolu s dětmi skládat 3D myšlenkovou mapu. Děti se během této činnosti učí třídit a hledat souvislosti s hlavním tématem. Ke znázornění jednotlivých větví myšlenkové mapy používá Dr. Claire Warden proužky papíru, na které zapisuje názvy hlavních větví tak, jak je děti nazvou. Tyto papírky později vlepí do Floorbooku jako nadpisy podtémat. Talking Tubs mohou vzejít z nápadů a zájmů dětí nebo z jejich aktuálních vědomostí a otázek k novému tématu. Vyzve-li například učitel děti, aby sdílely vše, co vědí o vodě, s velkou pravděpodobností se diskuze strhne určitým směrem (plavání, podmořský svět, déšť,...), tento směr je vhodný, aby učitel zvolil pro Talking Tub na téma vody. (Warden, 2015)

Obrázek 9: Myšlenková mapa na téma voda

Myšlenkové mapy jsou schematickým znázorněním poznatků, mohou mít různé podoby podle individuálního přístupu. Pomocí myšlenkových map znázorňujeme vtahy, jako je nadřazenost, podřazenost a souřadnost mezi jednotlivými předměty/pojmy. Je vhodné, aby se děti už od předškolního věku učily vytvářet myšlenkové mapy, protože si díky jejich tvorbě lépe uvědomují vztahy mezi předměty/pojmy. (Jančaříková, 2017, s. 73)

3.6.1 Výhody a přínosy vedení Floorbooku

- Buduje sebeúctu, sebevědomí a pozitivní postoje tím, že jsou děti zapojeny do procesu rozhodování.
- Podporuje konverzaci mezi dětmi i mezi dětmi a učitelem.
- Oceňuje myšlenky a nápady dětí. Děti mají možnost zkoumat a testovat své teorie a koncepty.
- Zaměřuje se na kontinuitu a pokroky.
- Zvyšuje vnitřní motivaci, která dětem zůstává po celý život.
- Buduje užší vztah mezi dětmi a vzdělávacím plánem.
- Stimuluje kreativní a kritické myšlení a využívá vědomostního základu dětí (netestuje a nehodnotí jejich znalosti).
- Opakovaným procházením zážitků ze hry a získaných poznatků, poskytujeme dětem specifickou zpětnou vazbu, která je vede k pokrokům a dalším výzvam.

Skrze tuto metodu děti společně s učitelem sdílí nápady, výzvy, řešení a selhání, myšlenky, akce a činnosti, pozorování, plánování, touhy a přání. Metodou zjistíme, co děti vědí před, během a po ukončení vzdělávacího tématu. Dlouhodobější vzdělávací téma podporuje hloubku učení, děti dostávají čas na to, aby prozkoumaly své vlastní myšlení, které je klíčem k dlouhodobým znalostem. Seskupování dětských nápadů do knižní podoby zajišťuje, že se skupina soustředí na kontinuitu a postup v delších časových blocích. Společné učení je vhodné pro rozvoj dovedností a myšlení vyššího řádu (analýza, syntéza a hodnocení), které vychází z kolaborativního skupinového učení.

Práce s Floorbookem dává učiteli velké množství možností postupu plánování prostřednictvím konzultací s dětmi. Patří mezi ně například:

- Učitelé si vyberou téma a poté se prostřednictvím Floorbooku ptají děti, co o daném tématu vědí. Z konzultace s dětmi čerpají pro plánování následujících dnů/týdnů.
- Učitelé si vyberou téma, poradí se s dětmi o tom, co vědí a co by chtěly zjistit, prozkoumat, využít,...
- Učitelé dětem nejprve naslouchají a pozorují je, shromažďují poznámky z pozorování her dětí a hledají v nich společná témata. Podle nich pro děti vytvoří Talking Tub.
- Učitelé s dětmi konzultují prostřednictvím Floorbooku, podporují nápady dětí, ale mají v záloze připravenou aktivitu, která je vytvořena tak, aby stimulovala tvořivou/volnou hru na probírané téma.
- Učitelé s dětmi konzultují a podporují širokou škálu zájmů, z nichž všechny lze s dětmi prozkoumat prostřednictvím poskytnutí otevřených možností/zdrojů. Ke stimulaci dochází skrze interakce mezi učitelem a dětmi, neplánovanými aktivitami.

3.6.2 Étos

„Étos jsou morální a hodnotové principy, ideály, které se projevují v postojích a jednání lidí v určité době, společnosti apod.“ (Akademický slovník současné češtiny)

Podle Dr. Claire Warden je nehmotným, přesto jedním z nejdůležitějších pro fungování metodiky Floorbooku, ale i celkového kolektivu dětí, zaměstnanců a rodičů – Étos. Pomocí něj vytváří mateřské škola příjemné klima, které ovlivňuje důvěru dětí ke komunikaci, tvoření, hře apod. Role dospělého je zásadní pro efektivitu tohoto způsobu práce, neboť je vzorem pro nápodobu. Hlavním bodem étosu by měl být vzájemný respekt. Étos (tzv. Konzultační étos) při společných konzultacích může být potřebný například když:

- je pro někoho těžké mluvit,
- někdo mluví příliš a nedává prostor ostatním,
- nenechají ostatní domluvit toho, kdo má slovo,
- druhé opravují a tím je přerušují nebo se jim smějí,
- používají nevhodná slova.

4. Komunikace

Chceme-li děti podporovat a motivovat v rozvoji tvořivého myšlení, uděláme dobře, když se samy zamyslíme nad způsobem, jakým s dětmi komunikujeme. Častokrát se nám stane, že s dětmi komunikujeme na stejné úrovni jako s dospělými a nebereme v potaz vývojová specifika předškolního dítěte. Děti v tomto věku však stále žijí a přemýšlí spíše v obrazech a vlastních činech, velkou výhodou pro nás je, že jsou předškolní děti stále velice sdílné a otevřené (cítí-li se v námi vytvořeném prostředí bezpečně). Nejjednodušší způsob, jak si udělat povědomí o zájmech, znalostech a myšlenkách dětí je děti pozorovat, bedlivě jim naslouchat a vše co se dozvíme respektovat. Dáme-li dětem pocit, že jejich nápady a myšlenky pro nás mají hodnotu, že

jim nasloucháme, budou spíše ochotnější se s námi o ně podělit. Zároveň bychom neměli mít očekávání toho, co chceme od dětí slyšet, aby neměly pocit, že řekly něco špatně.

Podle Dr. Claire Warden (2015, s. 28) je komunikace a konzultování s dětmi důležité především proto, že je zapojeno, buduje se v něm sebeúcta a pozitivní postoje k rozhodování. Konzultováním a diskuzemi pomáháme dětem zvyšovat jejich vnitřní motivaci, která v nich zůstává po celý život. Děti se mohou spolu s námi skrze konzultování podílet na vytváření učebního plánu a tím s ním být i v těsnějším souladu. Děti mají právo na to, abychom s nimi zacházeli s respektem, jako učitelé jim respekt můžeme projevovat tím, že budeme oceňovat jejich myšlenky a názory.

Děti s námi budou své názory a myšlenky sdílet pokud (Warden, 2015, s. 108):

- Cítí, že pro nás mají význam, že jsou užitečné a oceněné.
- Dostanou dostatek času.
- Vědí, že jejich myšlenky přijmeme bez odsouzení.
- Mohou komunikovat tím nejlepším způsobem pro ně samé.
- Vědí, že jim nasloucháme kdykoliv to potřebují.
- Vědí, že to co říkají, nás opravdu zajímá.
- Vidí, že si jich všímáme.
- Vědí, že je skutečně posloucháme.
- Vidí, že jejich nápady a myšlenky skutečně používáme nebo zkoušíme.

Zajistíme-li dětem takovéto prostředí, budou s námi sdílet své zážitky, pocity, znalosti, ... Způsoby, jakým nám děti tyto informace dají najevo, se budou pravděpodobně lišit, děti ukazují, gestikulují, používají řeč celého těla, ukazují symboly a obrázky, kreslí, mluví, vypráví nebo zpívají. Učitel by měl brát v potaz všechny způsoby komunikace.

4.1 Naslouchání a pozorování

Nasloucháním a pozorováním dětí při volné hře nebo jiných sociálních situacích, můžeme zjistit, jaká témata jsou v dětské skupině aktuální. Může se jednat o role nebo motivy a prostředí, které si děti při hře volí nebo o hovory mezi dětmi. Pokud dáme dětem najevo, že nás zajímá vše, co dělají a říkají, budou tato témata sdílet i s námi. Důležité je jim v těchto okamžicích naslouchat, zbytečně je nepřerušovat, případně se ptát otevřenými otázkami, abychom dítěti dali možnost myšlenku více rozvíjet. (Warden, 2015)

4.2 Otevřené otázky

Otevřené otázky jsou pokládány tak, aby se na ně nedalo odpovědět pouze ano nebo ne, tazatel by neměl očekávat a už vůbec ne vyžadovat nějakou konkrétní odpověď, protože otevřené otázky mají nespočet správných odpovědí. Dotazovaný musí být z pravidla více rozvádět své odpovědi, aby jim tazatel porozuměl. Otevřené otázky poskytují více prostoru pro kreativitu, sebevyjádření a rozvíjení nápadů a myšlenek, tomu napomáhají další doplňkové otázky, kterými povzbudíme tázaného v pokračování a rozšiřování jeho myšlenek a nápadů. (Tranová, 2022)

Jančaříková (2017, s. 63–66) uvádí, že kladením otevřených otázek děti provokujeme k přemýšlení, činnosti, kreativitě a vlastnímu bádání. Otevřené otázky se vyznačují tím, že na ně existuje více správných odpovědí. Děti se pomocí otevřených otázek učí prostřednictvím hledání odpovědí, přebírají iniciativu nad hledáním informací skrze bádání, pozorování a experimentování. Učitel se z odpovědí dětí dozvídá nové informace o jejich znalostech a přehledu. Naopak běžné otázky mohou vést děti do stresových situací a demotivovat děti k učení. *„Nepromyšlené a přílišné kladení běžných otázek je z pohledu celoživotního učení značně rizikové, protože dítě může nabít přesvědčení, že všechno je již objeveno a pojmenováno. (Jančaříková, Jančařík, Novotná, 2013) Je-li chválen ten, kdo odpoví jako první, hrozí narušení procesu učení, děti se naučí hádat a tipovat, místo aby přemýšlely, hledaly souvislosti a vyvozovaly důsledky.*

Otevřené otázky během volné/tvořivé hry dětí by mohly začínat/vypadat například takto:

- Jak myslíš, že...?
- Co myslíš/cítíš, že...?
- Kde/Kdy/Jak by...?
- Jak můžu/můžeme pomoci?
- Co by se vám hodilo?
- Co potřebujete?

Podle Wiegerové (2015, s. 33–35) by měli učitelé v mateřských školách rozvíjet své schopnosti v kladení otázek, které vedou k rozvoji dětí a k procesu poznávání světa kolem nich. Otázky by měly navazovat na sdělení dítěte, které nemusí být v danou chvíli v souladu s časovým plánem pro daný den ani činností, kterou si učitel připravil, přesto ukazují, že dítě nad tématem přemýšlí, vybavuje si vlastní zkušenosti, chce je srovnávat a především sdílet s ostatními. Dítě se do komunikace s učitelem nemusí zapojit jen jako příjemce otázky, na kterou se snaží odpovědět, ale může a mělo by být aktivním účastníkem a rovným partnerem učitele s možností vlastních komunikačních podnětů. Schopnost klást běžné/uzavřené otázky s cílem získat informace a znalosti je v mateřských školách hojně užívána, ale vede pouze k reprodukci informací, které si má dítě zapamatovat. Pomocí vhodně kladených otevřených otázek můžeme dítě posouvat v jeho vývoji myšlení, v komunikaci a v rozvoji gramotnosti.

Dr. Claire Warden (2015, s. 51, 106) ve své knize *Talking and Thinking Floorbooks* uvádí své postřehy z praxe týkající se kladení otevřených otázek:

- Můžeme je klást během volné/tvořivé hry.
- Otázky by měly být položeny jako součást konverzace tak, aby především stimulovaly myšlení, nikoliv testovaly znalosti.

- Když se děti na něco ve své hře zaměří, učitel by je měl následovat.
- Učitel by měl podporovat zájem dětí.
- Učitel může dětem nabídnout své zkušenosti, když má pocit, že je potřebují.
- Otevřené otázky by měly být v partnerství s bádáním a objevováním.

V knize *Koncept dobrých ukázek* (Jančaříková, Jančařík a Novotná, 2012, s. 38) je uvedena komparace otevřených (tzv. "dobrých") a běžných/uzavřených otázek ve třídách základních škol, tyto poznatky je možné převzít i do prostředí mateřských škol.

Tabulka 2: (Jančaříková, Jančařík a Novotná, 2012, s. 38), Porovnání otevřených a uzavřených otázek

Děti	Běžná/uzavřená otázka	Otevřená/dobrá otázka
Úspěch zažívá	Ten kdo odpoví první. Ve třídě se může vytvořit elitní skupina "úspěšných", těch, kteří se naučí rychle odpovídat.	Každý, kdo se snaží.
Neúspěch zažívá	Naprostá většina (všichni kromě jednoho či několika). Ve třídě se vytvoří skupina „slabších žáků“, to jsou ti, kteří prakticky nikdy neodpovědí správně.	Málokdo. Neúspěch je spojen s nízkou pozorností a s nedostatečnou pracovní morálkou.
Vzájemné vztahy dětí	Narušeny konkurencí, rivalitou a elitářstvím.	Mohou rozkvétat, kooperují
Pocity	Stres, souboj, méněcennost	Pohoda, respekt k osobnosti, sebevědomí
Celoživotní učení	Ohroženo	Podpořeno
Schopnost prezentovat svůj vlastní názor	Potlačována	Podporována a rozvíjena
Schopnost kriticky hodnotit předkládaná fakta	Nerozvíjena	Rozvíjena

5. Tvořivá hra

Tvořivou hru vnímám jako zásadní součást předškolní výchovy a kreativní deník je podle mě vhodným prostředkem, jak tvořivou hru v dětské skupině podporovat. Kreativní deník podobně jako tvořivá hra je určen k vymýšlení a realizaci vlastních nápadů, podporují děti k používání různých pomůcek, nástrojů a materiálů. Při práci s deníkem ctíme velice podobná pravidla, jako při tvořivé hře. Děti se učí, že proces tvorby je o hraní si, experimentování a objevování.

Mlejnek (1997, s. 11–13) popisuje tvořivou hru především z pohledu dramatiky, jako osobitou činnost, při které je nejpodstatnější její průběh nikoliv výsledek. Jako tvořivost ve hře označuje originální řešení námětů a užívání neobvyklých prvků. Reálné podmínky nejsou pro děti důležité, podstata je v samotné hře. Děti skutečné předměty nahrazují znaky, slovo „jako“ jim poskytuje neomezené možnosti. Hře se spontánně oddávají, pravdivě prožívají své city, přání a uplatňují svou fantazii. Dítě, které je vedené k tvořivé hře, si tyto návyky odnese do svého praktického života.

Carolina Sidon a Petra Skřivánková (2020) vypracovaly sedm zásadních pravidel tvořivé hry:

1. Neděláme práci za děti – hlavou ani rukama.

Nezaměřujeme se na výsledek, ale na proces. Pedagog je průvodcem dětí, zaměřuje jejich pozornost a pomáhá jim v nalézání řešení. Neřeší problémy za děti, ale vede je k zorientování se v jejich možnostech.

2. Respektujeme, že každé dítě má své tempo a svoje nápady.

Dáváme dětem prostor pro realizaci vlastních nápadů, a to jak fyzický, tak i časový.

3. Chybami se člověk učí. Chybu lze napravit nebo akceptovat. Dáváme dítěti volbu.

Chyby jsou v procesu učení důležité, jde o zkušenosti, které vedou děti k přemýšlení a hledání nových řešení.

- 4. Bereme si inspiraci z přírody. Používáme přírodní a recyklované materiály. Chováme se šetrně k životnímu prostředí.*

Používáním těchto materiálů je bližší dětskému světu a přirozenosti. Přírodní materiály jsou podnětné pro tvořivost svou rozmanitostí a různými vlastnostmi.

- 5. Dbáme na bezpečnost (i svoji), ale neděláme z komára velblouda. Budujeme bezpečné návyky.*

Učíme děti pravidla, jak bezpečně zacházet s nástroji.

- 6. Podporujeme v dětech zvědavost. Nebojíme se odchýlit od plánované činnosti.*

Pedagog má činnost naplánovanou, stanoví si cíl, přesto musí být schopný se od svých představ oprostít v případě, že se aktivita dětí začne vyvíjet jiným směrem. Odchýlení od plánu neznamená selhání učitele, důvodem je pravděpodobně to, že děti začne zajímat něco, co nebylo součástí původního plánu.

- 7. Nebereme dětem hotové výrobky. Dítě si může s výrobkem hrát a dále ho upravovat.*

Děti mají možnost si s výrobky hrát, upravovat je, spojovat je s výrobky ostatních, tím se změní jejich vnitřní motivace k dalšímu tvoření.

6. Role učitele

Roli učitele z hlediska rozvoje kreativity a tvořivosti dětí vnímám především jako roli průvodce. Učitel by měl dětem poskytovat vhodný materiál a prostředí pro rozvoj těchto kvalit a být sám pro děti vzorem.

Podle Kena Robinsona (2016, s. 127) plní nejlepší učitelé tři základní účely:

1. Inspirace

Učitelé inspirují své žáky jejich vlastní vášní pro jejich práci, koníčky, zájmy a pro dosažení co nejlepší úrovně v nich.

2. Sebevědomí

Pomáhají dětem získávat dovednosti a znalosti, které potřebují, aby se staly sebevědomými a samostatnými v rozvíjení svých dovedností a znalostí.

3. Tvořivost

Umožňují svým žákům experimentovat, ptát se, rozvíjet dovednosti a dispozice tvořivého myšlení.

Inspirativní a nadčasové jsou i postoje k Jana Amose Komenského, o kterých pojednává Opravilová a Uhlířová (2017, s. 14–16). Komenský ve svém Informatoriu školy mateřské posuzuje princip přirozenosti, nebo-li přirozeného a svobodného vývoje dítěte. Učitel by měl nenásilnou a moudrou cestou vést dítěte k pochopení pravidel a řádu světa. Cílem učitele je vést děti k harmonii v jejich vývoji osobnosti po fyzické, psychické, citové i sociální stránce. Dítě je bytostí vyžadující péči a ochranu, má právo na lásku, bezpečí, empatické jednání, úctu a respekt. Učitel by měl dítěti poskytnout nenásilný vývoj ne ve smyslu pasivního pozdržení se nad výchovou, ale být aktivní a zároveň citlivý ve vedení dítěte. Učitel by měl poskytovat pravou míru mezi volností, vedením, spontaneitou a kázáním. Mají-li učitelé vychovávat děti k harmonii, musí sami u sebe o tento cíl usilovat a rozvíjet se v rozumovém vývoji, ve schopnostech správně sdělovat, v citovém prohlubování, v pracovním úsilí, ve správném jednání a v cestě k životní moudrosti. Vztah mezi učitelem a dítětem je dán tím, jak učitel dítěti rozumí. Učitel by měl vědět, že dítě není pasivním příjemcem, samo hraje aktivní roli s důrazem na činnou a tvořivou složku. Životní zkušenost dítěte se v první řadě opírá o smyslové poznávání, je uplatňována a rozvíjena hrou. Hru považoval Komenský za stejně důležitou jako jídlo a spánek. Hra je nejpřirozenějším způsobem, jak může dítě nabývat zkušeností. Odmítá potlačování dětské přirozenosti tím, že by bylo dítě vedeno k pasivitě a umělému klidu. Podle Komenského je je dospělý strážcem cest dítěte, které vede za ruku, netáhne je, necloumá jím, jen jde o krok napřed.

II. Praktická část

7. Cíl

Cílem práce bylo vytvořit sborník aktivit vhodných pro tvorbu do kreativních deníků s dětmi předškolního věku. Tento záměr se při hlubším studiu vedení kreativních deníků rozšířil z přípravy aktivit na samotnou metodiku využití deníků v mateřských školách. Hlavním úkolem bylo zavést do prostředí lesního klubu používání kreativních deníků a hledat jejich možnosti a způsoby využití. V průběhu psaní teoretické části byly nalezeny další možnosti a metodiky, které lze v předškolním vzdělávání využít. Praktická část by se měla okrajově věnovat i dvěma předtištěným kreativním deníkům a metodice vedení Floorbooku, které byly v krátkém čase v lesním klubu Žežulička vyzkoušeny.

8. Charakteristika prostředí

Pro realizaci práce byl zvolen lesní klub Žežulička, ve kterém probíhala výpomoc z mé strany už od roku 2019. Lesní klub se momentálně nachází v obci Malá Skála, v prostorách penzionu Jizera, ve kterém přes školní rok působí již zmíněný lesní klub a komunitní waldorfská škola. V klubu je zapsáno osmnáct dětí, ale žádné z nich nemá pětidenní docházku a v prvním pololetí odcházela většina dětí domů už po obědě.

Práce s kreativními deníky probíhala v lesním klubu Žežulička od listopadu 2022 dva dny v týdnu (úterý a pátek). Počet dětí ve skupině se pohyboval od tří do dvanácti dětí.

Možnost realizace bakalářské práce v lesním klubu Žežulička umožnila působit na děti jako pedagog respektive průvodce, nikoliv jako praktikant. V porovnání ze zkušeností z praxí je role pedagoga a praktikanta mezi dětmi dobře rozpoznána a jejich chování bývá odlišné. Postavení praktikanta má na děti a jejich spolupráci s ním vliv, neznají ho, proto k němu nemají takovou důvěru. Dalším důvodem výběru lesního klubu Žežulička byla možnost dlouhodobější práce než jen pár týdnů v průběhu souvislých praxí.

9. Osobní kreativní deník

Osobní kreativní deníky jsou ve mnou zvoleném provedení tvořeny upcyklací různých tiskovin, krabic, starých obrázků dětí, barevných papírů, map, ale i jiných méně obvyklých materiálů, jako jsou například filci, průsvitné papíry a vlnité lepenky. Děti si samy vybíraly stránky a desky svého deníčku, čímž si vytvořily osobitější prostor pro svou tvorbu, než by byl klasický sešit s bílými listy. Rozměry listů odpovídají přibližně formátu A5 a jsou orientované na šířku.

9.1 Výroba osobních kreativních deníků

- 1. Shromažďování různých materiálů na desky a stránky deníků.** – Do tohoto procesu mohou být zahrnuti učitelé a rodiče dětí. Vhodné jsou nepopsané papíry ze školních sešitů (i linkované a čtverečkové), vizuálně hezké letáky, časopisy a noviny, kalendáře, staré obrázky dětí a učitelů (různé techniky), nepoužívané mapy, barevné papíry, ale i kartony, filci, látky, pauzovací papíry, folie a podobně. Je vhodné vyhnout se neestetickým tiskovin, jako jsou například letáky obchodních řetězců.
- 2. Ořezávání materiálů do formátu A5 a děrování otvorů na vazbu.** – Formát A5 byl zvolen především z praktických důvodů. Menší formát umožňuje zajistit širší škálu materiálů, protože je obtížnější shánět materiál ve větších rozměrech. Formát A5 se vejde do dětského batůžku, proto si každý může vzít svůj deník s sebou do terénu, což se hodí obzvláště v lesních MŠ, které tráví velkou část dne venku. Otvory vyříznuté děrovačkou jsou snadné a rychlé na přípravu, zvládnou nám s nimi pomoci i děti.
- 3. Děti si vybírají listy a desky svého deníku, volí si pořadí stran.** – Dětem byly předpřipraveny dvě hromádky materiálů, první byla určená na tvorbu desek deníku a druhá na jeho stránky. Děti si samy vybraly desky a stránky deníku a seřadily je tak, jak je chtěly svázat.

4. **Vazba deníku.** – Na vazbu deníků byl použit přírodní provázek, především pro jeho dostupnost, ale je možné využít i jiné tkaničky a provázky. Deníky jsou svázané ve dvou otvorech na kličku, což umožňuje v průběhu roku z deníku stránky odebírat nebo naopak přidávat. Nevýhodou je obtížnost provlékání provázku dírkami. Děti zkoušely navlékat stránky na dvě špejle, aby byly všechny otvory nad sebou, poté si omotaly konec provázku izolepou, aby se netřepil. Děti mohou zkoušet vázat na hřbetu deníku kličku. Vhodnějším nebo jednodušším způsobem vazby by mohly být knihařské otevírací kroužky, především proto, že s nimi můžeme lépe přetáčet stránky, vazba je však volnější a je větší pravděpodobnost poničení stránek.

Obrázek 10: Vázání a zdobení osobních kreativních deníků

5. **Ozdobení desek nebo ztvárnění jména.** – Děti si zdobí desky svého deníku, především proto, aby si je samy poznaly. Uvedení jména na deskách je důležité především pro učitele. V lesním klubu Žezulička pomáhali některým dětem vytvářet jména na desky žáci z první a druhé třídy, kteří je navštívili v rámci odpolední družiny. Desky byly dotvářeny i v průběhu školního roku.

9.2 Různorodost stránek deníku

Deník byl navržen tak, aby byl vizuálně zajímavý, podněcoval k tvoření a zároveň aby jeho výroba měla ekologický přesah. Využití různých materiálů na listy v deníku má mnoho výhod:

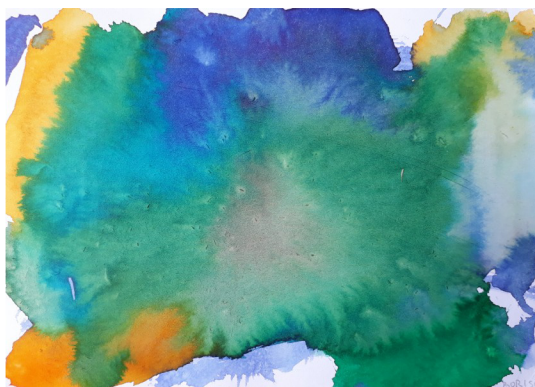
- **Osobitost** – Každý si vytváří deník podle sebe, některé děti preferují čisté listy v různých barvách, někomu se líbí grafické a fotografické listy, nebo úplně všechno. Děti si vytváří deník tak, aby se jim líbil a těšilo je s deníkem pracovat. V průběhu roku si děti mohou stránky přidávat a deník obměňovat podle svých představ a potřeb.

Obrázek 11: Ozdobené desky osobních kreativních deníků

- **Vztah vycházející z tvorby** – Tím, že jsou děti zapojeny do výroby svého deníku, se stávají autory od samého začátku. Vytvářejí si k deníku silnější vztah a více pociťují své osobní vlastnictví. Děti se učí respektovat hranice druhých, v tomto případě je hranicí právě deník, který je soukromým prostorem jeho vlastníka a ostatní by do něj neměli zasahovat, nejsou-li k tomu vyzváni majitelem deníku.
- **Upcylace neboli znovu použití** – Upcylace je ekologičtější způsobem zpracování odpadového materiálu než je recyklace. Jde o znovupoužití předmětů a materiálů, aniž by musely být přeměněny složitými technologickými procesy na nový materiál. Využívání materiálu, který by jinak skončil v odpadu, dává dětem ještě o stupeň lepší příklad, než je známější recyklace.

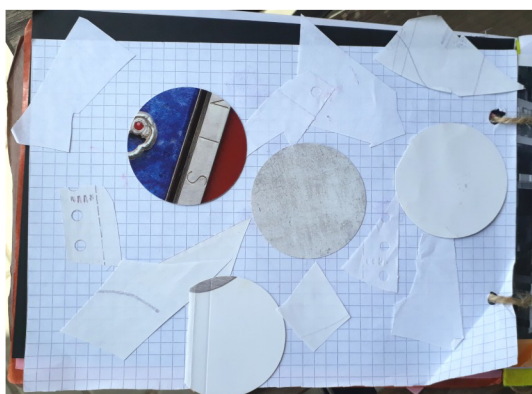
- **Cenová dostupnost** – Výroba deníků z odpadových a postradatelných materiálů, v podstatě nic, kromě práce navíc, nestojí. Cenová dostupnost je bonusem pro rozpočet mateřských škol i lesních klubů.
- **Odlišné techniky, dovednosti a výtvarné myšlení** – Odlišnost vlastností materiálů, jejich struktur, gramáží, savostí a dalších vede děti k přemýšlení a zkoušení vhodnosti různých materiálů pro odlišné techniky. Děti například hledají stránku, na které by byla dobře vidět kresba bílou pastelkou nebo stránku, na kterou je možné přišít kousek filcu, aniž by se roztrhla. Učitel má možnost seznamovat děti s větším množstvím technik a dovedností, než by mohl s běžným sešitem.

Obrázek 12: Malba vodovými barvami

Obrázek 13: Malba temperovými barvami

Obrázek 14: Koláž

Obrázek 15: Přišívání

Obrázek 16: Malba křídou

Obrázek 17: Kresba

- **Podnětnost v pestrosti podkladů** – Pestrost stránek pomáhá vyvolávat nové nápady a inspirovat k tvorbě. Na stránkách mohou být fleky od vodovek, písmenka, fotografie, ilustrace, mapy a podobně. Každý papír má jiné vlastnosti, liší se strukturou, gramáží, barvou a může jít i o jiný materiál například o plastovou folii, vlněný filc nebo látku. Tato různorodost podněcuje smyslové vnímání více než skicák, který má všechny stránky stejné.
- **Motiv ke hře** – Různé stránky v dětech vyvolávají různé nápady, které si přenášejí do svých her spolu s deníkem. V lesním klubu děti zaujaly například mapy, se kterými se proměnily v námořníky, cestovatele a kartografy, texty doplněné různými fotografiemi, se kterými si hrály na školu nebo celostránkové fotografie přírody, které představovaly místo, kam jedou jako rodina na dovolenou.

Obrázek 18: "Maminko, sem tě vezmu naším obytnákem na dovolenou."

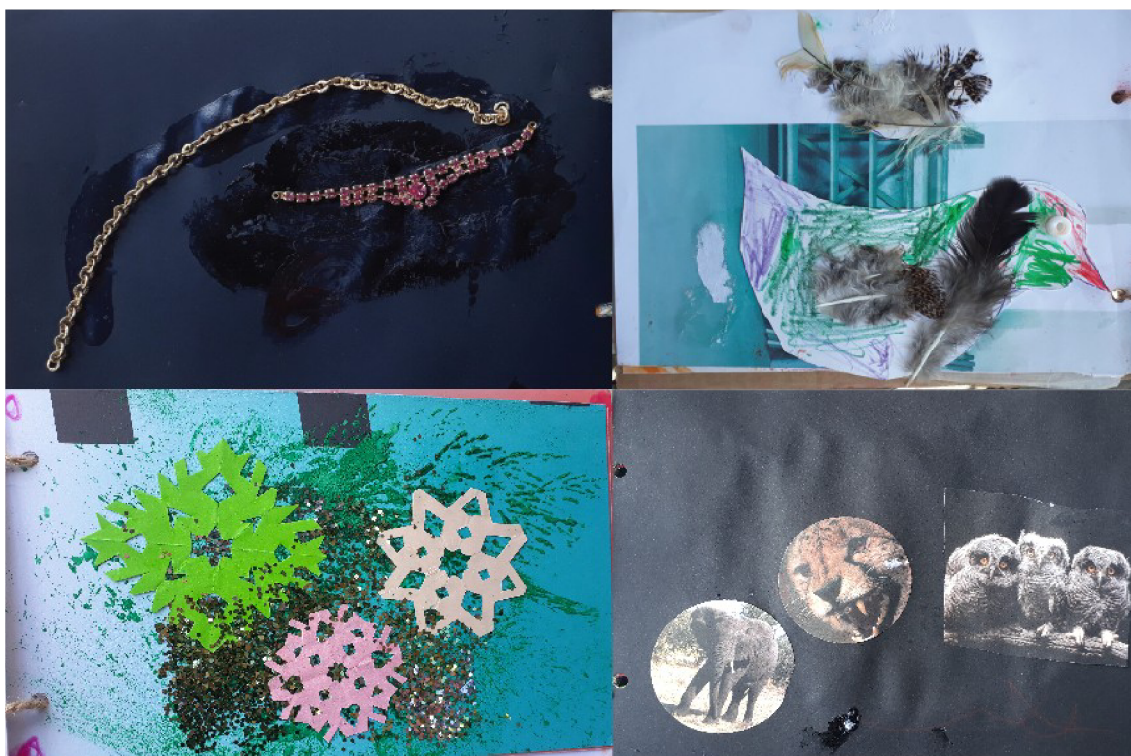

Obrázek 19: "Já půjdu tady tudy k řece záhuby!"

9.3 Poznatky z praxe

Osobní kreativní deník by měl být svobodným prostorem pro jakoukoliv tvorbu, zaznamenávání nebo ukládání toho, co je pro nás v danou chvíli důležité. V průběhu práce s osobními kreativními deníky došlo k několika poznatkům:

- **Jde o vlastnictví každého z dětí.** – Děti si deníky samy navrhly a vytvořily, proto k nim mají silný vztah. V prostředí školky jde vlastně o jednu z mála věcí, která patří pouze jim, proto ji některé děti zvláště schraňují. Díky tomu, že má dítě ve školce něco, co je výhradně jeho a zároveň ví, že ostatní děti mají také svůj deník, učí se pochopit a respektovat osobní hranice druhých. Pro některé menší děti, které nemají sourozence a chybí jim některé sociální dovednosti je toto určení hranic snáze pochopitelnější než například vyznačený osobní prostor na pískovišti vytvořený rýhou v písku, i to však časem dítě pochopí.
- **Tvorba do deníku vychází ze zájmu dítěte.** – Děti dostávají možnost si deník ve svém volném čase vzít. Nikdy se nejedná o povinnou činnost, protože některé děti vyhledávají pro svou tvorbu jiná média a deník není možné použít například pro prostorovou tvorbu. Učitel může děti pouze motivovat a podporovat je. Při práci do deníků byla vyzkoušena i řízená činnost, ale ta pro děti neměla takovou hodnotu jako to, co tam vytvořily ony samy ze svého vlastního zájmu nebo potřeby.
- **Obsah deníku tvoří a shromažďuje dítě samo.** – Deník ani jiné obrázky nejsou místem, kam by měl pedagog zasahovat svou vlastní prací, pokud to není žádost dítěte, kterou nelze obejít například položením otázky, která přiměje děti k přemýšlení nebo naší radou. Sbírání a shromažďování věcí je běžné v jakémkoliv věku člověka a dětství není výjimkou. Osobní kreativní deník je místem, kam si děti mohou lepit to, co se jim líbí a později mají možnost tyto výstřižky dále rozvíjet vlastní kresbou, koláží apod.

Obrázek 20: Děti si do svých deníků vlepují nejrůznější věci, obrázky nebo své výrobky.

- **Důležitý je proces, dovednosti a poznatky, které při tvoření děti získají, nikoliv výsledek jejich práce.** – Tento pedagogický přístup je všeobecně známý, ale je těžké, aby se s ním učitel naučil pracovat, protože většina učitelů zažila ve svém dětství něco jiného a je obtížné se od toho oprostit. Je nutné si tento přístup představit z naší strany – Co by bavilo více nás, tvořit a užívat si proces nebo se snažit naplnit očekávání učitele? Má pro nás větší hodnotu, když na něco přijdeme sami než když nám to někdo rovnou řekne? Děti to vnímají podobně jako my, proto stačí, když jim vytvoříme bezpečné prostředí, ve kterém mohou zkoušet a objevovat samy.

Obrázek 21: Stránky se k sobě přilepí, když okolo vlepených obrázků zůstane lepidlo. Co dělat jinak, aby se to příště nestalo?

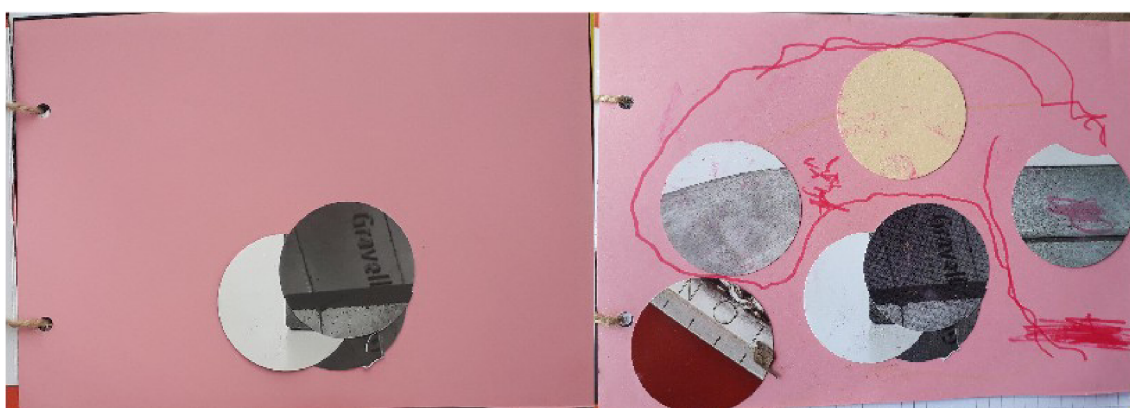

Obrázek 22: Vkládání obrázků do vazby deníku

Obrázek 23: "Hele, drží to!" (fascinace tím, co dokáže disperzní lepidlo)

- V ruce dítěte nejde pouze o deník, stává se z něj jakýkoliv předmět, který dítě potřebuje ve své volné hře.** – Měli bychom dětem umožňovat hru s jejich výrobky, protože tím je necháme zažít to, že vytvořily něco co mohou samy používat. Samotný proces tvorby je pro děti důležitý, ale užívání těchto výtvorů má ještě větší přesah, kterým podpoříme vnitřní motivaci dítěte. Zároveň je v pořádku, když si někdo se svým deníkem hrát nechce.
- Děti se samy od sebe vrací ke svým starším obrázkům v deníku a dál je rozvíjejí.** – Některé děti se ke svým obrázkům vrací, prohlíží si stránky svého deníku, vzpomínají na to, co a kdy tvořily. Někdy najdou nějaký svůj obrázek, který chtějí dál rozvíjet nebo ho "dodělat". Někteří učitelé a rodiče vyřkli dotaz, zda se nestává, že děti celý deník hned pokreslí nebo vyplní nějakým svým obsahem. V lesním klubu k tomu případu u žádného dítěte nedošlo, ale je samozřejmě možné, že by někdo deník vyplnil rychleji. Na druhou stranu mají možnost vracet se ke starším obrázkům a tím i zpomalit zaplnění stran. Myslím si, že v případě deníku není nutné děti omezovat na počet stran, protože není problém stránky doplňovat. Ve waldorfských mateřských školách pracují předškoláci na dlouhodobějších projektech (např. šití skřítků a míčků, tkaní, splétání provázků nebo výroba dřevěných lodí), které je učí dokončovat práci a zabývat se delší dobu stejnou činností.

Obrázek 24: Doplnění stránky deníku po necelém měsíci

- **Učitel může být prostředkem, jak dítě vyjádří své kreativní myšlení.** – Děti mají nespočet nápadů a představ, ale jejich motorika jim častokrát neumožňuje, aby ztvárnily to, co chtějí. Někdy děti chtějí pomoci něco nakreslit (např. holčička, která kreslí hlavonožce, si přála, aby její princezna měla šaty s balonovými rukávy a páskem) a je jasné, že jejich grafomotorika není na

Obrázek 25: Princezna tříleté dívky. Přála si, aby měla šaty s balonovými rukávy a páskem.

takové úrovni, aby to dokázaly a vědí to i ony samy. V těchto případech je velice těžké hledat hranici, kdy je vhodné dětem vyhovět, a kdy je lepší je podpořit v tom, že to zvládnou samy. Když už se rozhodneme, že dětem pomůžeme něco nakreslit, je vhodné od dětí vyžadovat, aby u toho byly a detailně popisovaly, jaká je jejich představa, případně aby ji více rozvíjely. Dobrým příkladem by

mohla být kresba robota na ovládání, který byl vytvořen spolu s tříletým chlapcem. Vymýšlel, kde bude mít robot oči, jak budou vypadat ruce, že bude jezdit na kolečkových bruslích a při kresbě dálkového ovládání vymýšlel různé funkce tlačítek a co robot po jejich zmáčknutí udělá. Kresba se tak stala podporou komunikace, která navíc podněcovala dítě ke kreativnímu myšlení.

- **Mělo by jít o zájem všech učitelů.** – Aby byla metodika plnohodnotná, je zapotřebí, aby s ní pracovali všichni pedagogové podobným způsobem. Pokud s deníky někteří učitelé ve třídě pracovat nechtějí, tak je nutné aby souhlasili a respektovali to, že tuto práci druhý pedagog dělá. Pokud se učitelé v této myšlence neshodnou, je na pováženou zda metodiku do výuky zahrnovat.

9.4 Zásady učitele při práci s osobními kreativními deníky

V průběhu práce s kreativními deníky by měly být dodržovány některé pedagogické zásady, které napomáhají podporovat tvořivost dětí.

- **Mít deníky na přístupném místě pro děti.** – Umístěním deníků na dobře přístupné místo podpoříme děti k častějšímu používání, než kdyby si o ně musely říkat nebo je dostávaly jen tehdy, kdy jim je dá pedagog. Vedeme tím děti k vlastnímu rozhodování o tom, co dělají ve svém volném čase.
- **Vytvoření dohod nebo pravidel o používání deníků.** – Při zavádění deníků do praxe, je důležité s dětmi stanovit některé dohody ohledně používání deníků ve školce. V lesním klubu Žezulička stačily pouze dvě dohody. První dohodou je, že každý deník někomu patří a je jen jeho, proto nikdy nic nekreslíme a nelepíme do deníku někoho jiného. Druhá dohoda se týká toho, že deníky zůstávají ve školce a nikdo si je neodnáší domů. Obě pravidla stojí na dohodě s učitelem, proto je možné je pod různými podmínkami překročit (např.: „Odnést si deník na víkend domů, pod podmínkou, že jej první možný den co jdu do školky přinesu.“). V průběhu roku mohou nastat situace, kdy má učitel nebo kdokoliv z dětí potřebu rozšířit nebo upravit stávající dohody, všichni by měli tuto potřebu vyslechnout a společně se domluvit o změně dohod.

- **Umožňovat dětem práci a hru s deníkem v průběhu dne.** – Kreativní deník může sloužit jako dobrý doplněk volné hry, jelikož práce s ním není řízená a funguje na principech tvořivé hry. Deník rády využívají děti, které daný den nemají chuť se zapojovat do hry s ostatními dětmi. Předškoláci, kteří už mají potřebu na něčem pracovat nebo je už nebaví hrát si s mladšími dětmi. Děti, které jsou ve školce jako první nebo úplně poslední. Deníky jsou přenášeny do volné hry, některé děti do nich tvoří minimálně, ale moc rády si s nimi hrají spolu s dalšími kamarády.
- **Nabízet dětem deník jako možnost volby.** – Jestliže chceme, aby si děti vybudovaly k tvorbě do deníku kladný vztah, neměli bychom je do tvorby nutit. Jsou chvíle, kdy učitel potřebuje, aby děti pracovaly na nějaké soustředěné činnosti. Příkladem může být nabízená činnost během odpočívání, kdy některé děti po pohádce neusnou a zároveň nechceme, aby rušily ty co spí. V lesním klubu máme s dětmi dohodu, že když už neodpočívají, musí dělat nějakou klidovou činnost u stolečku. Dáváme dětem na výběr z tvoření do deníku, a jiných aktivit (např. navlékání korálků, vystřihování a lepení, deskové hry, malování apod.). Děti se učí respektovat potřebu spánku jiných dětí. Nemusíme děti nutit odpočívat celou dobu vleže, naopak jim můžeme ukázat, jaké jsou další způsoby relaxace.
- **Poskytovat dětem různé materiály, pomůcky a nástroje, ale seznamovat je také s technikami, které se s nimi pojí.** – Střídáním různých materiálů, nástrojů a pomůcek se snažíme dětem poskytnout prostor pro experimentování a zároveň zajistit jejich bezpečné používání. Vhodné je dětem na své práci ukazovat různé výtvarné techniky a pracovní postupy, které děti motivují si je také vyzkoušet.
- **Vytvářet pro děti podnětné prostředí.** – V lesním klubu Žezulička vnímáme jako nejpodnětnější prostředí pro děti i pedagogy přírodu, jejíž pestrost a bohatost nás může neustále inspirovat k nejrůznějším hrám a tvoření. Podnětné prostředí však zajišťuje i pedagog svým nadšením a nápady, především v těch

oborech, ke kterým má nejbliže (hudba, výtvarné umění, přírodní vědy, tanec, ...). Osobnost a přirozenost pedagoga doplňují také materiální podněty, jako například: nehotové hračky (kusy látek, přírodniny, provázky, kostky,...), nářadí a nástroje (nožičky, pilky, nebozezy, nůžky, pentatonické a rytmické hudební nástroje,...), pomůcky (lupy, síťky, výtvarné pomůcky, nádoby, pytlíčky na poklady, deníky,...).

- **Nezasahovat do tvorby dětí.** – Měli bychom být v roli průvodce, který je u tvorby s dětmi, ale snaží se do ní co nejméně zasahovat. Pro rozvoj a sebeobsluhu dítěte je nejlepší děti vést k tomu, aby vše zkoušely samy. Průvodce pomáhá dětem tím, že nedělá věci (stříhání, motání, vázání uzlů, lepení,...) za ně, ale učí je a podporuje je v tom, aby tyto praktické činnosti zkoušely vykonávat samy. Chceme-li, aby byly výtvary autentické a odpovídaly aktuálním schopnostem dítěte, neměli bychom děti upozorňovat na jejich nedostatky a už vůbec bychom neměli jejich práci opravovat či dokončovat. Můžeme však děti motivovat a rozšiřovat jejich nápady kladením vhodných (otevřených) otázek a povídáním si o tom, co tvoří.
- **Nehodnotit výsledky, ale průběh práce a pokroky dítěte.** – Jedním ze základních principů pro podporu tvořivosti u dětí je vyhýbat se hodnocení výsledků. Stejně tak bychom neměli lpět na tom, aby tvořivé činnosti nějaký viditelný výsledek měly. Pro naše pedagogické cíle a vlastně i pro děti, je mnohem důležitější průběh činností, který ovlivňuje: co se dítě učí, v čem se zlepšuje, jak zvládá komunikovat s ostatními, co se při činnosti dozvěděly nebo na co přišly, jaký mají z celého průběhu pocit a mnoho dalších.
- **Být dobrým vzorem pro děti.** – Ve waldorfských mateřských školách dělají učitelé všechny činnosti spolu s dětmi. Učitel na děti působí jako vzor nápodoby, která je nejpřirozenějším způsobem učení. Když dětem něco nejde nebo nevědí, jak to udělat, učitel jim postup může ukázat na své práci, aniž by zasahoval do

práce dítěte. Učitel si může vést svůj deník spolu s dětmi tak a nebo při jejich tvoření dělat nějakou svou práci, aby jej děti viděly také při praktických činnostech.

Obrázek 26: Některé děti kreslí tři krále, protože jejich průvodce si je kreslil do svého deníku.

Obrázek 27: Tři králové v podání dětí

- **Být tu pro děti, když nás potřebují.** – Učitel by měl dětem poskytovat pocit bezpečného a přijímajícího prostředí. Děti potřebují někoho, na koho se můžou obrátit, když potřebují s něčím pomoci, poradit nebo něco vyřešit. Učitel je v těchto chvílích dětem oporou, učí je, jak to mohou vyřešit samy nebo s dopomocí učitele.

9.5 Problémy při realizaci, nedostatky

Realizaci provázelo několik problémů, které do jisté míry ovlivnily průběh tvorby do deníků, ale došlo díky nim k jiným praktickým poznatkům:

- **Adaptační období** – Práce v lesním klubu Žežulička probíhala už od září 2022, nebylo však možné deníky realizovat od samého začátku. Oproti loňskému roku přibylo velké množství nových dětí nízkého věku, některé docházely i s rodiči a velká část programu se jim musela přizpůsobit. K vytváření deníků došlo až 1. listopadu 2022.
- **Roční období, počasí** – Děti z lesní školky tráví většinu dne venku a během chladných měsíců, což jsou od listopadu do dubna v podstatě všechny, musí učitel zajistit tepelný komfort dětí. V tomto lesním klubu jej zajišťujeme

především fyzickým aktivitami, mezi které se tvoření do deníku spíše nepatří. Stejně tak není možné do deníku tvořit za deště, protože by se rozmočil. Tvoření do deníku proto probíhalo z velké části v zázemí klubu, ve kterém netrávíme tolik času. Bohužel není možné do takové míry využívat k tvoření venkovní prostředí, jak bylo původně předpokládáno, o to více však bereme deníky ven v průběhu jara a jistě tomu tak bude i v létě.

- **Nepřavidelnost** – Práce v lesním klubu Žežulička probíhala jen dva dny v týdnu a mnoho z nich ani neproběhlo, protože páteční docházka dětí je velice nízká a provoz se proto často ukončuje už ve čtvrtek. Žádné z dětí nemá pětidenní docházku a každé chodí do lesního klubu jen určité dny v týdnu, proto si některé děti, které dochází v jiné dny, vytvořily deník později a nebyla jim práce s nimi tolik nabízena.

Obrázek 28: Tvoření do deníků při pobytu venku

- **Pocit potřeby vytvářet věci na výzdobu nebo na nástěnku** – Mezi řadou pedagogů stále přetrvává potřeba tvořit s dětmi výrobky a obrázky i proto, abychom je mohli vystavovat, což s osobními deníky není možné. Vystavování výtvorů je jednou z mála možností, jak rodičům dětí vykazovat naši pedagogickou činnost, záleží tedy i na dohodě mezi učiteli a rodiči, do jaké míry je tento zvyk nutný. Je hezké mít tematickou výzdobu, ale děti z lesního klubu Žežulička nemají potřebu tvořit proto, aby mohly své výtvořiny vystavovat (mohou chtít "vystavovat" například z důvodu potřeby zapichovat špendlíky do

nástěnky nebo všet cokoli na kolíčky). Tvoření předmětů a obrázků k vystavování můžeme přeměnit na tvoření předmětů a obrázků k užívání a hraní, čímž můžeme rodičům také ukázat naši pedagogickou činnost. Další možností je fotografovat děti v průběhu tvorby a fotografie sdílet s rodiči.

- **Malý formát** – Malý formát deníků je v lecčem praktický, dětem se s deníkem dobře manipuluje, není pro ně těžký a mohou jej nosit ven ve svém batůžku. Je však zapotřebí počítat s tím, že předškolní děti potřebují kreslit a malovat i na velké formáty, které více podporují vývoj jejich grafomotoriky. Kreativní deník by tak určitě neměl být jedinou pomůckou pro tvorbu dětí.
- **Obálka na sbírky nebo rozpracované výtvary** – Děti si do svého deníku někdy vkládají vystřižené obrázky nebo rozpracovanou tvorbu. Hrozí, že tyto obrázky z deníku vypadnou, proto by bylo dobré na vnitřní stranu desek přilepit obálku, do které by mohly tyto obrázky ukládat.

9.6 Hodnocení práce s osobními kreativními deníky

Na počátku bakalářské práce, ještě než byly osobní kreativní deníky v lesním klubu zavedeny, byla představa, o tom jak budou děti do deníku pracovat odlišná. Původní představa byly taková, že deník bude něco mezi pracovním sešitem vyrobeným dětmi a deníkem, ve kterém by byl záznam o činnostech dětí. Byl vypracován seznam návrhů na různé aktivity především ve venkovním prostředí, které by děti zaznamenávaly do svých deníků svými kresbami nebo vlepením své práce. S tvorbou deníků však přišlo nadšení dětí, získaly prostor pro tvorbu, který byl jen jejich. Došlo k pochopení, že děti v lesním klubu Žezulička (a jistě i jiné děti) mají své vlastní nápady, chuť tvořit a zkoušet, deník v nich tuto chuť podpořil. Kdybychom po dětech chtěli, aby do svých osobních deníků tvořily podle naší řízené činnosti, už by se nejednalo o osobní deníky. Původní záměr nebyl špatný, jen nebylo možné předvídat, jak děti na deníky zareagují. Původní náměty na činnosti a techniky, které lze do deníku zpracovávat by mohl učitel zpracovávat do svého deníku, což by děti motivovalo k vyzkoušení si něčeho podobného. V průběhu psaní teoretické části byla nalezena metodika Dr. Claire Warden, která přesně zapadá do původních představ o tom, jak s dětmi zaznamenávat různé

činnosti. Metodika Floorbooku pracuje s deníkem jinak, jde o deník velkého formátu a tvoří do něj celá třída dohromady spolu s učiteli. Jde o komplexní a velice rozsáhlou metodiku, která má mnoho další postupů než jen samotný Floorbook. Studie práce Dr. Claire Warden byla velice obohacující a mohla by být vhodným doplněním osobních kreativních deníků, protože podobným přístupem rozvíjí jiné oblasti.

10. Předtištěné kreativní deníky

V rámci práce s kreativními deníky v lesním klubu Žezulička, byly vyzkoušeny dva předtištěné deníky od Keri Smith – Wreck This Journal a Imaginární svět.

10.1 Postřehy k předtištěným kreativním deníkům

- **Vysoká pořizovací cena** – Cena předtištěných deníků je docela vysoká, proto byl zakoupen jen jeden kus od každého. Do knihy Imaginární svět tvořily děti společně a kniha Wreck This Journal byla používána jen s jednotlivci, aby byla práce s ní bezpečná, protože destrukční úkoly zahrnují například propichování tužkou, rytí ostrými předměty nebo stříhání.
- **Nepraktická vazba** – Knihy, které byly do lesního klubu zakoupeny, mají brožovanou vazbu. Tento typ vazby byl pro tvoření velice nepraktický, protože se kniha neustále zavírala, což dětem prakticky znemožňovalo jakoukoliv práci s ní.
- **Nemožnost kopírovat stránky** – S nevhodnou vazbou souvisí i to, že z knih není možné stránky kopírovat, protože hřbet je příliš tvrdý a část stránky u středu se okopíruje špatně.
- **Věkové určení** – Knihy nejsou určeny pro děti předškolního věku, proto je nutné změnit zadání některých úkolů nebo je formulovat tak, aby jim děti porozuměly.

10.2 Wreck This Journal

Tento destrukční deník je plný nápadů jak deník zničit, jeho stránky jednu po druhé. Podstata knihy je velice zajímavá a neobvyklá, je zaměřena na hledání neobvyklých řešení, jak něco přetvořit. S deníkem pracovaly děti jednotlivě, jednak kvůli bezpečnosti, protože se stránky např. stříhají nebo propichují ostrými předměty a ve více lidech není úplně možné tyto úkoly plnit. Po zkušenosti s touto knihou se potvrdilo, že tato kniha není určena pro děti předškolního věku. Když děti dostaly za úkol zničit stránku nějakým způsobem, který je zaujal, chtěly v tom pokračovat i na dalších stránkách a byly by schopné během chvíle zničit celou knihu. Děti si destrukci deníku velice užívaly, ale nastaly obavy, že je tato aktivita bude bavit natolik, že by je mohlo napadnout ničit jiné knížky. Nápady které se v destrukčním deníku nachází by však bylo možné využít do při některých výtvarných nebo pracovních činnostech, ale raději ne v souvislosti s knihou.

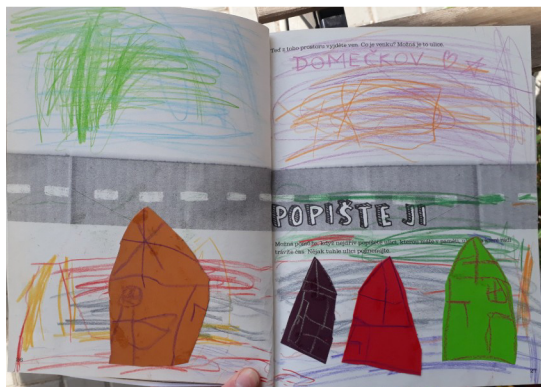

Obrázek 29: Úkoly z knihy *Wreck This Journal* a jejich zpracování dětmi předškolního věku

10.3 Imaginární svět

Knihy Imaginární svět se v lesním klubu používala lépe, ale některá zadání byla pro děti neuchopitelná (např. sepsání manifestu) a mnoho z nich je spíše zaměřeno na psaní. Kvůli brožované vazbě se dětem při tvoření knížka neustále zavírala a špatně se jim do ní kreslilo a lepilo, především na straně blíže ke hřbetu knihy. Děti některá zadání oslovila a bavilo je na nich pracovat společně. Vymýšlely co všechno by ve svém světě

chtěly, jak by vypadala jejich ulice, školka nebo krajina. Možná podobně jako u Destrukčního deníku je dobré se inspirovat některými úkoly, ale zadat je dětem na papír většího formátu nebo klidně do trojrozměrných objektů.

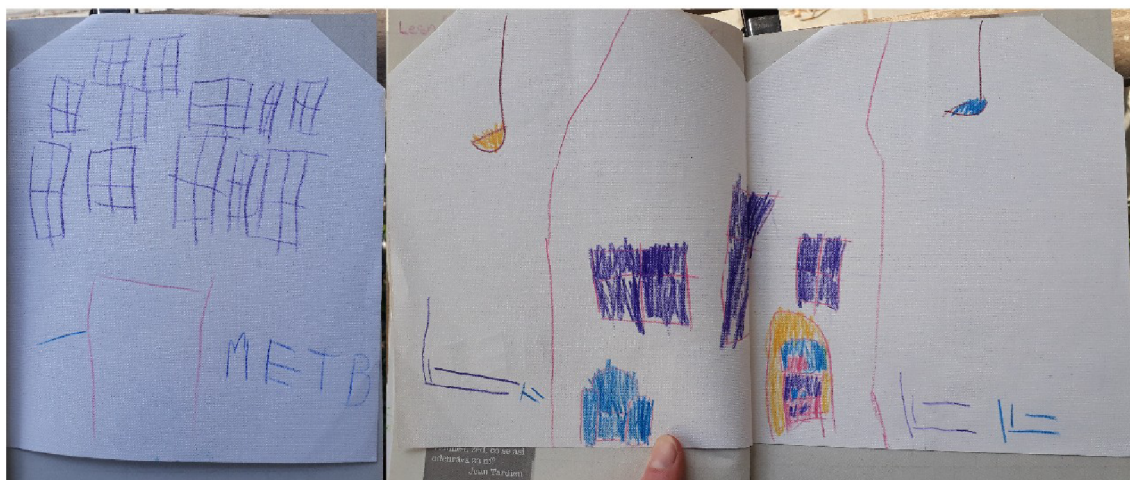
Obrázek 30: Naše ulice Domečkov

Obrázek 31: Výjev z přírody v našem světě:
"Chlupatý kámen chrání a zahřívá vejce, ze kterého se vylíhne kůzlátko a postará se o něj jeho matka příroda."

10.4 Hodnocení práce s předtištěnými kreativními deníky

Kvůli omezenému času nebylo možné dát prostor více předtištěným kreativním deníkům, ale i z této malé škály došlo k důležitému zjištění. I přes to, že jsou deníky určeny pro děti školního věku nebo pro dospělé, je dobré si některé z nich pořídit pro vlastní inspiraci. Jejich autoři odvedli skvělou práci a prokázali vysokou míru své kreativity. Na naší kreativě je, jakým způsobem tyto nápady přeformulujeme a nabídneme dětem.

Obrázek 32: "Lesní školka pro velké děti"

11. Floorbook

Metodika Dr. Claire Warden je velice obohacující svou obsáhlostí a především přístupem k dětem a výuce. Tato metodika výuky je vhodná nejen pro děti mateřských škol, ale v podstatě pro všechny věkové kategorie. Hlavní myšlenkou je to, že se učitel zajímá o to, co si děti myslí, co už vědí a co je zajímavé. Metodika je přínosná pro ty pedagogy, kteří chtějí, aby jejich řízené činnosti zahrnovaly v rámci probíraného tématu i aktuální zájmy dětí a to, co se zrovna děje kolem nich. Teoretická část o tom, jak se s Floorbooky pracuje je popsána v kapitole 3.6 Floorbook. Tato kapitola je věnována osobním zkušenostem, které byly při vedení Floorbooku a Talking Tubs získány. Tato metodika funguje v mnoha zemích a byla vytvořena v lesní mateřské škole, přestože zatím nebylo možné této metodě věnovat dostatek času, budeme v ní i nadále v lesním klubu Žezulička pokračovat.

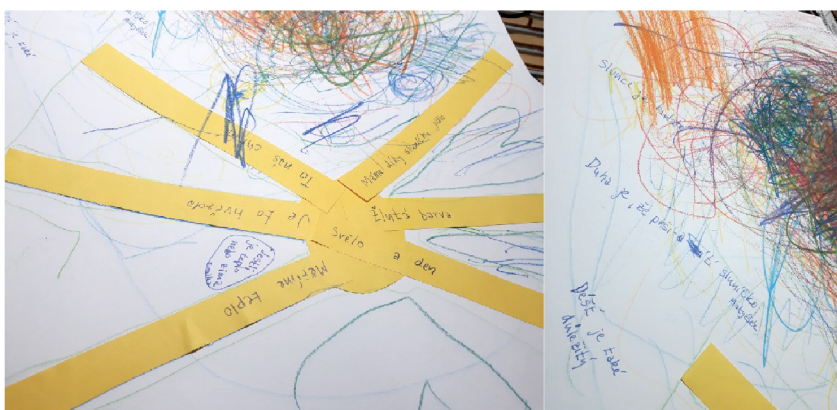
11.1 Floorbook v praxi

Waldorfská mateřská škola – Tato metodika byla v rámci této práce poprvé vyzkoušena během souvislých praxích ve waldorfské mateřské škole. Byla realizována v rámci předškoláckých činností. Výsledek byl ovlivněn krátkodobější znalostí dětí a postavením do role praktikanta nikoliv učitele. Postavení praktikantky mělo vliv na děti, které k ní neměly takovou důvěru a ochotu spolupracovat, ale i na její vlastní sebevědomí, nervozitu, předvídání, schopnost improvizace a pohotovosti.

Průběh realizace – Hlavním tématem bylo Slunce. V rámci přípravy byl přichystán na metodiku Talking Tub starý kufřík, do kterého byly uschovány věci, které se Sluncem souvisí: sluneční brýle, opalovací krém, klobouk, svítilna, teploměr, hvězdu, žlutá barva, kartičku dne a noci, slunečnici. Děti nejprve přemýšlely, co by se v kufříku mohlo skrývat, poté si každé vytáhlo jeden předmět a mělo za úkol říci, jaký předmět má a zda-li o něm něco ví. Poté jsme se zamyslely, zda všechny tyto předměty souvisí s něčím společným, zda je nějaké téma spojuje. Dětem netrvalo dlouho přijít na to, že se jedná o Slunce. Na závěr této aktivity děti skládaly 3D myšlenkovou mapu podle

různých vztahů mezi předměty a tématem Slunce. Tuto myšlenkovou mapu jsme se pokusili znázornit na plakát (formátu A2), protože děti ve školce svůj Floorbook nemají a nemělo smysl jej kvůli jedné aktivitě vytvářet.

Reflexe – Forma této aktivity byla pro děti zcela nová a odlišná od toho, na co jsou zvyklé. Nebylo vhodné dát každému rovnou jeden předmět, děti si s nimi hrály, neposlouchaly a rušily ostatní. Příště by bylo lepší vždy vytáhnout jen jednu věc, o které bychom si povídali všichni a poté ji uklidili do jiné krabice/pytlíku a vytáhli další věc. Děti na všechno přišly, a měly dobré nápady, ale nebylo dobré chtít po nich je opakovat k tvorbě myšlenkové mapy, ta by možná dopadla lépe, kdybychom ji vytvářeli až další den. Metodice vedení Floorbooku by zřejmě více odpovídala tvorba myšlenkové mapy

Obrázek 33: Plakát s myšlenkovou mapou na téma Slunce

od začátku činnosti, jen by děti znaly hlavní téma. Nápady dětí měly být zapisovány po celou dobu, děti by díky tomu získaly větší pocit důležitosti a zájmu ze strany praktikantky. Děti neměly k plakátu (papíru) žádný vztah, měly povolené na plakát zaznamenat to, co je k tématu napadá, na papír však spíše čmáray a měly tendenci jej ničit. V metodice Floorbooku je správně místo plakátu používána společná kniha, která je vlastnictvím všech dětí, díky tomu k ní mají jiný vztah než k obyčejné čtvrtce. Téma Slunce bylo i pro předškoláky dost abstraktní a asi méně zajímavé, přestože bylo vybráno z toho důvodu, že se předškoláci mezi sebou o vesmíru ve volných chvílích bavily.

Lesní klub – Realizace Floorbooku v lesním klubu proběhla po praxi ve waldorfské mateřské škole, díky tomu bylo možné se poučit z předchozích chyb a zkušeností. Tentokrát byl pro metodiku zaveden skicák formátu A3 s pevnými čtvrtkami a kroužkovou vazbou.

Průběh realizace – Poprvé byl dětem skicák přinesen formou dárku. Děti si jej potěžkaly, ohmataly v tašce a nakonec dárek vybalily. Řekli jsme si, že jde o naši společnou knihu, která je nás všech, kdo do lesního klubu chodíme. Aby byla kniha skutečně naše, polepily děti její desky obrázky, filci a různými výstřižky.

Obrázek 34: Desky Floorbooku

Podruhé zbyl na Floorbook jen krátký čas před obědem. Děti knihu na první straně podepsaly svou kresbou, staly se tak autory knihy. Některé děti se během kreslení musely vypořádat s tím, že se na stránku podepisují i další, kteří chtějí také nějaké místo pro svou kresbu.

Obrázek 35: Autoři našeho Floorbooku

První diskuze do Floorbooku proběhla na měsíční téma cestování. Dětem jsme na stůl připravili náš Floorbook, barevné papírky a pastelky. K prohlížení a hraní měly na stole mapu Evropy, turistickou mapu, autíčko a vláček. Děti dostaly možnost vyjádřit se k tématu různými způsoby:

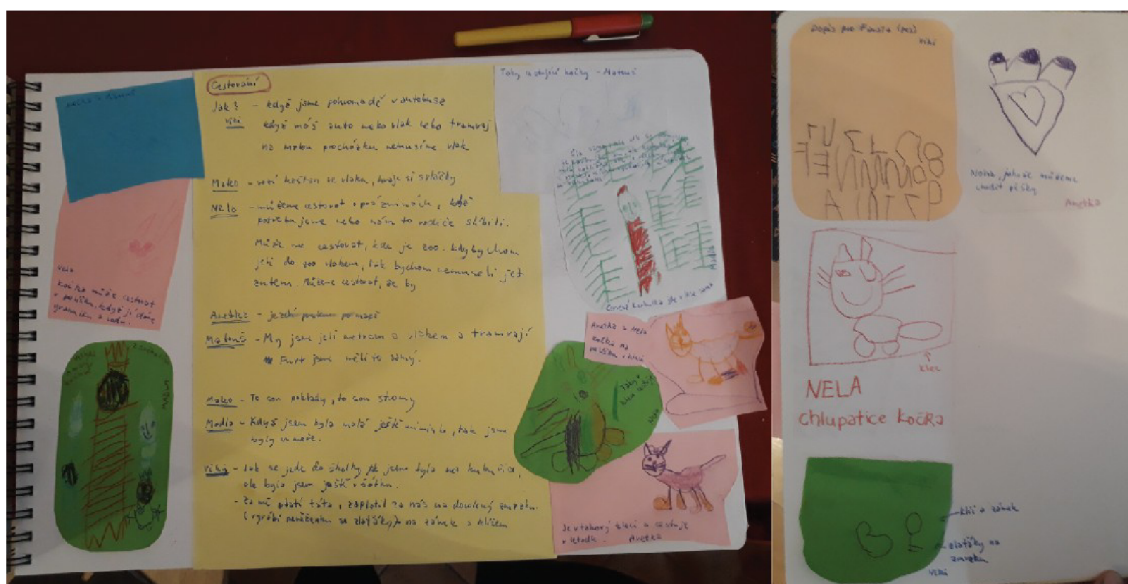
- kreslením nebo tvořením na papírky,
- formou hry s dopravními prostředky,
- ukazováním na mapách,
- mluvením s povídacím kaštánkem (ostatní jej mohly doplňovat).

Obrázek 36: Diskuze na téma cestování. Chlapec má v ruce povídací kaštánek a hovoří o dopravních prostředcích. Průvodce jeho poznámky k tématu zapisuje. Ostatní dívky poslouchají, kreslí a tvoří na téma cestování z papíru. Druhý chlapec jezdí vláčkem po lavici.

Hlavní funkcí průvodce bylo vše poslouchat a zapisovat. V průběhu diskuze bylo zapotřebí si všimnout všech dětí, někdo si prohlížel mapu a zkoušel v ní najít koleje nebo řeku, jiné děti průběžně ukazovaly a popisovaly své kresby. Stihli jsme si společně povídat o dopravních prostředcích, dovolených a výletech. Pro velkou část dětí (milovníků koček) bylo nejzajímavějším tématem cestování s kočkami, děti věděly, že

se přepravují v kleci, mohou z toho mít strach, proto jim v kleci musíme udělat útulný pelíšek s granulkami a vodou. Děti si také vzpomněly na pohádku O Červené Karkulce, která cestovala pěšky a úplně sama.

Obrázek 37: Záznamy z diskuze na téma cestování

V duchu cestování proběhly i další činnosti, které jsme do Floorbooku zakreslovali nebo dokumentovali. V rámci podtématu „okolí našeho lesního klubu“ jsme zakreslovali trasy, kterými chodíme na procházky. Děti si po cestě všimaly důležitých záchytných bodů, které byly zakresleny do jednoduché mapy. Děti se také zabývaly značením cest, připomněly si barvy turistických značek a vyzkoušeli si vyznačit cestu šipkami. Vzpomněli jsme si také na pohádku o perníkové chaloupce a část cesty jsme po vzoru Jeníčka a Mařenky vyznačili skleněnými kamínky. Na louce jsme našli vyznačenou cestu od koně, jeho kopyta za sebou zanechala otisky v měkké půdě. Ke konci tématu jsme se proměnili na průzkumníky a pozorovali jsme svět trochu jiným pohledem, a to skrz lupu a dalekohled.

Obrázek 38: Mapování okolí lesního klubu

Obrázek 39: Značení cesty šipkami

Obrázek 40: Po stopách koně

Obrázek 41: Zkoumání rozdílů mezi dalekohledem a lupou. Dívka kreslí, co viděla dalekohledem.

Reflexe – Práce s dětmi probíhala mnohem lépe než ve waldorfské školce. Děti se zaměstnávaly různými činnostmi a nikoho nevyrušovaly. Bylo znát, že se každý mohl vyjádřit způsobem, který mu byl příjemný, jak děti komunikují i skrze svou hru a pohyby. Pro jednoho průvodce je docela náročné vše zaznamenávat, poslouchat ptát se, ukazovat, všimnout si a mnoho dalšího. Výhodou lesního klubu Žezulička je malý kolektiv (u této aktivity bylo 7 dětí), takže bylo možné vést skupinku sám. V případě většího počtu dětí by byla nutná výpomoc dalšího průvodce. Druhý učitel by měl být také seznámen s touto metodikou a měl by znát svou roli. Ideální by bylo, kdyby jeden učitel zapisoval a druhý komunikoval s dětmi, případně i popisoval jejich obrázky. Předpokládali jsme, že děti nejvíce zaujmou mapy, protože si s nimi velice rády hrají,

ale díky diskuzi jsme s dětmi objevili témata, která by nás k tématu cestování nenapadla. Děti prostřednictvím různých druhů komunikace sdělily témata, která je zajímají.

Závěr

Touto prací jsem se snažila přiblížit, jak s dětmi předškolního věku vytvořit osobní kreativní deníky, jakými způsoby je možné s nimi pracovat, z jakých metodik a předtištěných deníků mohou učitelé a rodiče při práci s deníky čerpat. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zavést osobní kreativní deníky do praxe lesního klubu Žezulička, nalézt jejich možnosti a způsoby využití. Z nabytých zkušeností z praxí v lesních a waldorfských mateřských školách, z nastudované literatury a především ze samotné realizace praktické části bylo možné vytvořit jednoduchou metodiku využití a práce s osobními kreativními deníky v mateřských školách. V bakalářské práci jsem se zabývala také předtištěnými kreativními deníky a metodikou Floorbook, kterou vytvořila Dr. Claire Warden. Práce s těmito zdroji v praxi byla velice obohacující a značně přispěla k tvorbě metodiky osobních kreativních deníků. Práce s deníky má mnoho přínosů, jedním z nich je praktická kompaktní podoba osobních kreativních deníků, která umožňuje přenášení deníku z vnitřních prostor mateřských škol ven. Přístup, se kterým byly deníky vedeny je v souladu s dnešními kreativními pedagogickými přístupy.

Téma kreativních deníků ve vzdělávání dětí předškolního věku nabízí mnoho dalších možností ke zkoumání. Pokračováním této práce by mohlo být využití různých zadání a úkolů, které jsou v předtištěných kreativních denících, při výtvarných a pracovních činnostech. Z poznatků by mohl být vytvořen předtištěný kreativní deník, který by odpovídal potřebám a schopnostem dětí předškolního věku. Dalším velice širokým tématem navazujícím na práci s kreativními deníky je metodika vedení Floorbooku od Dr. Claire Warden, která by si zasloužila více pozornosti. Práce týkající se této metodiky by ji mohla plnohodnotně zavést do prostředí mateřské nebo základní školy. Zajímavé by bylo také mapování této metodiky ve světě a zpracování dotazníků týkajících se dlouhodobějších zkušeností s vedením Floorbooků v zahraničních mateřských školách.

Použité zdroje

Tištěné

BOČKOVÁ, Hana. 1990, K problematice deníku jako literárního žánru. In Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Univerzita J. E. Purkyně – fakulta filozofická, Brno.

CALANDRA, Alexander. 1964, SCIENCE TEACHER CHIDES TEACHERS; Tale of a Student Outlines an 'Unscientific Method'. The New York Times. s. 56.

CAPACCHIONE, Lucia. 2003, Tvořivý deník pro děti: průvodce pro rodiče, učitele a vychovatele. Hodkovičky: Pragma, ISBN 80-7205-912-2. s. 17

CARROLL, Ryder. 2019, *Metoda Bullet Journal: zhodnoťte včerejšek, uspořádejte si dnešek a naplánujte zítřek*. Přeložil Kateřina HARRISON LIPENSKÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing. Žádná velká věda. ISBN 978-80-7555-073-6.

FICHNOVÁ, Katarína a SZOBIOVÁ, Eva. 2007. Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-323-9. s. 5.

FLEMINGTON, Krista; HEWINS, Linda; VILLIERS, Una. 2011, Journey to Literacy: No Worksheets Required. Canada: Pembroke Publishers, ISBN 978-1-55138-261-6. s. 5–11

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. 2017, Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, ISBN 978-80-7496-327-8.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, NOVOTNÁ, Jarmila a JANČAŘÍK, Antonín, 2012. Koncept dobrých otázek. Pedagogika a psychologie, listopad 2012. s. 38.

LOTH, Virginie. 2018. Aktivita pro čtyři ruce: sdílejte s dítětem společný kreativní deník : kreaterapie. Přeložil Tereza FRAŇKOVÁ. Praha: Svojtka & Co., ISBN 978-80-256-2348-0. s. 7 a 9.

MAŇÁK, Josef. 2003, Návys didaktiky. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3123-9.

MANĚNOVÁ, Martina. 2014, Pracovní listy v mateřské škole a na 1. stupni základní školy. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-499-1.

MARTINCOVÁ, Táňa. 2021, *Čmáropis*. Prague: Pipasik s.r.o. EAN 8594190960081.

MLEJNEK, Josef. 1997, Dětská tvořivá hra. Praha: IPOS ARTAMA, ISBN 80-7068-104-7. s. 11–13.

OPRAVILOVÁ, Eva a UHLÍŘOVÁ, Jana. 2017, Příběhy české mateřské školy: vývoj a proměny předškolní výchovy. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-945-2. s. 14–16.

RESNICK, Mitchel. 2017, Lifelong Kindergarten: Cultivating Creativity Through Projects, Passion, Peers and Play. Cambridge, Massachusetts, London, England: the MID press. ISBN 978-0-262-03729-7.

ROBINSON, Ken a ARONICA, Lou. 2016, *Creative Schools*. Great Britain: Penguin Books. ISBN 978-0-141-97857-4. s. 127.

SCOBIE, Lorna. 2017, *365 Days of Art: A creative exercise for every day of the year*. London: Hardie Grant London. ISBN 1784881112.

SIDON, Carolina a SKŘIVÁNKOVÁ, Petra. 2020, *Tvořivá hra: metodika tvořivých činností v mateřské škole*. Ilustroval Aneta Františka HOLASOVÁ. Říčany: Muzeum Říčany. ISBN 978-80-904903-9-0.

SMITH, Keri. 2013, *Wreck This Journal: To Create is to Destroy, Now With Even More Ways to Wreck!*. Great Britain: Penguin Books. ISBN 978-0-141-97614-3.

STRIKER, Susan a KIMMEL, Edward. 2001, *The Anti-Coloring Book: Creative Activities for Ages 6 and Up*. Holt Paperbacks. ISBN 0805068422.

WARDEN, Claire. 2015, *Talking and Thinking Floorbooks: An Approach to Consultation, Observation, Planning and Assessment in Children's Learning*. Third edition. United Kingdom: Mindstretchers. ISBN 9781906116460.

WIEGEROVÁ, Adriana a kol. 2015, *Profesionalizace učitele mateřské školy z pohledu reformy kurikula*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7454-555-9. s. 33–35.

Elektronické

ACOBS, Dr. Jenni. Using Worksheets in Preschool is Problematic [online]. [cit. 30.1.2023]. Dostupný na WWW: <https://learningprofessor.com/using-worksheets-in-preschool/>

TRANOVÁ, Ellie. Jak klást otevřené otázky. Aha Slides [online]. 2022 [czt. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://ahaslides.com/cs/blog/open-ended-questions/>

Akademický slovník současné češtiny [online] (2017–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 31. 03. 2023. <<https://slovníkcestiny.cz>>

Aktivity pro čtyři ruce Virginie Loth [online]. Svojtka & Co. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.svojtka.cz/aktivity-pro-ctyri-ruce/>

APA Dictionary of Psychology [online]. Washington: AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://dictionary.apa.org/creative-thinking>

Bullet Journal [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://bulletjournal.com/>

ČERNÝ, Michal. Kreativní deník [online]. [cit. 30.1.2023]. Dostupný na WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/21245/KREATIVNI-DENIK.html>

Čmáropis. Čmáropis [online]. Prague: Pipasik s.r.o [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.pipasik.cz/produkt/cmaropis/>

Keri Smith [online]. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://kerismith.squarespace.com/>

Lorna Scobie Illustration [online]. [cit. 2023-02-06]. Dostupné z: <https://www.lornascobie.com/About>

Prostředky výuky. In: *Coggle.it* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://coggle.it/diagram/YHv8pfg8T_oMa93F/t/prost%C5%99edky-v%C3%BDuky-a-zefektiv%C5%88uj%C3%AD-pr%C5%AFb%C4%9Bh-vyu%C4%8Dovac%C3%ADho-procesu

RYAN, Paul Jonathan. 2009, Peirce's Semeiotic and the Implications for Msthetics in the Visual Arts: a study of the sketchbook and its positions in the hierarchies of making, coflecting and exhibiting [online]. Wimbledon College of Art, [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.509338>. PhD Thesis. University of the Arts London.

Susan Striker: books, biography [online]. [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.amazon.com/stores/author/B001HCZU78/about>

SIDEN, Carolina a SKŘIVÁNKOVÁ, Petra. 7 pravidel tvořivé hry [online]. [cit. 2.4.2023]. Dostupný na WWW: <https://ucimesevenku.cz/7-pravidel-tvorive-hry/>

Zdroje obrázků

Obrázek 1 – POLLINI, Sibilla. *Bullet Journal* [online]. [cit. 6.2.2023]. Dostupný na WWW: <https://bulletjournal.com/blogs/bulletjournalist/10-clever-examples-of-bujo-in-the-classroom>

Obrázek 2 – CAPACCHIONE, Lucia. 2003. *Tvořivý deník pro děti: průvodce pro rodiče, učitele a vychovatele*. Hodkovičky: Pragma, ISBN 80-7205-912-2. s. 114.

Obrázek 3 – SMITH, Keri. 2014. *Destrukční deník: tvořit znamená ničít*. V Praze: CooBoo, ISBN 978-80-7447-737-9.

Obrázek 4 – MARTINCOVÁ, Táňa. *Čmáropis*. Praha: pipasik, 2021, ISBN 8594190960081.

Obrázek 5 – LOTH, Virginie. 2018. *Aktivity pro čtyři ruce: sdílejte s dítětem společný kreativní deník : kreaterapie*. Přeložil Tereza FRAŇKOVÁ. Praha: Svojtka & Co., ISBN 978-80-256-2348-0.

Obrázek 6 – SCOBIE, Lorna. *365 Days of Art* [online]. [cit. 12.2.2023]. Dostupný na WWW: *365 Days of Art* [online]. [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.new-mags.com/product/365-days-of-art/>

Obrázek 7 – STRIKER, Susan. *Noblemania: "The Anti-Coloring Book" - interview with the creator* [online]. [cit. 12.2.2023]. Dostupné z: <https://www.noblemania.com/2014/03/the-anti-coloring-book-interview-with.html>

Obrázek 8 – WARDEN, Dr. Claire. *mindstretchers.academy* [online]. [cit. 31.3.2023]. Dostupný na WWW: <https://mindstretchers.academy/blog/child-led-planning-starting-out-with-the-floorbook-approach>

Obrázek 9 – WARDEN, Claire. 2015, *Talking and Thinking Floorbooks: An Approach to Consultation, Observation, Planning and Assessment in Children's Learning*. Third edition. United Kingdom: Mindstretchers. ISBN 9781906116460. s. 134.

Zdroje tabulek

Tabulka 1 – FLEMINGTON, Krista; HEWINS, Linda; VILLIERS, Una. 2011, *Journey to Literacy: No Worksheets Required*. Canada: Pembroke Publishers, ISBN 978-1-55138-261-6. s. 5–11

Tabulka 2 – ANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, NOVOTNÁ, Jarmila a JANČAŘÍK, Antonín, 2012. *Koncept dobrých otázek*. *Pedagogika a psychologie*, listopad 2012. s. 38.